

І В А Н Б А Г Р Я Н И Й

Б О Р О Т Ь Б А
проти московського імперіялізму
й Українська Національна Рада

Доповідь виголошена в Англії

запитання
та
відповіді

ВИДАННЯ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ”

1 9 5 4

Н І М Е Ч Ч И Н А

І В А Н Б А Г Р Я Н И Й

Б О Р О Т Ь Б А
проти московського імперіялізму
й Українська Національна Рада
(Доповідь виголошена в Манчестері, Ноттінгамі й Лондоні)

запитання
та
відповіді

diasporiana.org.ua

ВИДАННЯ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ“
1 9 5 4
Н І М Е Ч Ч И Н А

ПЕРЕДРУК ЗАБОРОНЕНИЙ

I.

Російська пропаганда, біла й червона, підтримувана найманими помічниками з числа наших духовних плебеїв, провадить послідовну й наполегливу кампанію по обидва боки залізної заслони щодо очорнювання нашої великої ідеї, очорнювання українського всенароднього визвольного руху, — кампанію боротьби з українським «сепаратизмом». Зводиться боротьба за душу нашого народу, за «добровільне» якнайміцніше впряження його в московську імперіялістичну колимагу. Для цього фальшується наша історію, фальшуються факти, замазується рожевими кольорами трагічну і страшну правду, — правду про історичні досьогочасні й сьогоднішні наші українсько-російські взаємини. В цій боротьбі і в цьому фальшуванні червона й біла пропаганда із шкіри лізуть одна поперед одної — і треба сказати, що дія їхня надзвичайно синхронізована. Їм за всяку ціну йдеть-

ти українського народу в московській імперії твердять не тільки представники московського єдинонеделімиського табору, а й деякі українські емігранти, навіть... деякі «представники» українського націоналізму. Беремо в лапки слово «представники», бо в дійсності це не представники, а так звані «поплен-тачі», тобто елемент, що примазався. Хіба ще нагадувати писання деяких не в міру експансивних «енків» у націоналістичній пресі на тему доброго життя України в Росії до революції, за династії Романових. Це ж вони вигадали теорію, що революція 1905 й 1917 років — це бунт раклів. Це ті пани, що перш ніж потрапити до табору націоналістів, побували в таборі Власова. Це теж духовні нащадки Кочубеїв і Брюховецьких. Але насамперед це нащадки Гнид (із «ФАТАМОРГАНА» Коцюбинського), що добре своє життя за царату здобували вірною цареві службою й оберігали його сокирою від різних злидарів Андріїв (із «Фатаморгана» ж), влаштовуючи всяким проявом протесту проти соціального й національного поневолення криваві самосуди. Їм теж добре жилося за царату, в московській імперії, і вони це хочуть узагальнити і таким чином ллють воду на московський млин (бо що їм зрештою від національного унезалежнення, коли вони при ньому не матимуть привілеїв колишніх Гнид).

Агітуючи за те, що під Росією до ре-

волюції українському народові жилося добре, російські єдиноне ділимці й їхні квіслінги, хочуть завести світ в оману, здискредитувати перед ним ті політичні сили, що боряться за національну свободу й незалежність України, виставляючи їх як «сепаратистів» і наповнюючи це поняття ганебним змістом — сиріч «шовіністів», «фашистів», «русофобів», «антисемітів» тощо. А насамперед ці речники московського імперіялізму прагнуть внести розгардіяш і замішання серед самих українців, розшаровуючи їх, перетягаючи на свій бік людей довірливих, заведених в оману, впоюючи їм у мізки, що нема чого боротися проти Росії, бо під Росією було і буде українцям добре. А скільки така пропаганда, як бачимо з нашої трагічної дійсності, та ще коли вона підкріплена доляровою «гнилою ковбасою», серед деяких українців має успіх, то на цю тему треба говорити — й світові, й своїм людям, як воно насправді було й є. Треба говорити скрізь і всюди й повсякчас.

Чи справді українцям жилося добре під московською зверхністю, під єдиною й неподільною московською імперією?

Одиницям жилося добре, це правда, тим одиницям про яких ми вже говорили, — ренегатам і зрадникам свого народу — галаганам, брюховецьким і гнидам. Але не вони є нацією. Нацією були ті мільйони, що трупи й кості їх-

ні без ліку й без міри кладено в відмурки московської імперіяльної величі, вигачуючи ними болота й трясовини, на яких тая імперія поставала й розбудовувалася. Символом того «добробуту» й «щастя» України під Москвою можуть бути ті кості десятків тисяч українського козацтва, на яких збудовано Петроград, саму столицю царської імперії. Нарід наш що епопею будівництва Петрограду на костях українських назвав «каналаськими роботами». І хоч прикметник «каналаські» походить від нешкідливого слова канал, але дійсність виповнила цей прикметник жаским змістом, як і ті канали костями. І відтоді цей прикметник з повним правом може бути прикладений до всієї історії «щасливого» життя України під Москвою. «Канальські роботи». Сиріч — каторжні. Канальська дійсність. Каторжна дійсність.

Багато їх збудовано, «Петроградів» на українській крові й костях, на українських сльозах, що їх «не ріки — море розлилось».

Будівництво тих Петроградів — це й є історія України під Москвою.

Чейже Шевченко й його оцінка «щасливого» життя українського народу під московським пануванням та його власна трагічна доля — не є вигадка.

Не є вигадкою й Коцюбинський і його ствердження рабського трагічного,

безпросвітнього становища українського народу в московській імперії.

Не є вигадка Леся Українка...

Не є вигадкою й славнозвісний девіз Валусва, про українську мову й Україну взагалі: «не было, нет и быть не может» коли імперія відбирала в українського народу навіть право на мову.

Не є вигадкою й безліч діячів української історії, старої й новішої, що не спокусились гнилою московською ковбасою, а стали з напасником на прюта й вигачували своїми костями Сибір несклосимий і соловецьку кам'янисту холодну землю, як Калнишевський, Полуботок і багато-багато, незчислимо багато інших.

Не є вигадкою й піддання Мазени Івана анатемі за спроби звільнитися й звільнити нарід український із московського ярма.

Не є вигадкою «сепаратистів» факт переслідування й заборони української мови й української культури. Окремі періоди послаблення московської шовіністичної реакції не спростовують попереднього, бо не лібералізм домінував у московській деспотичній державі, а чорна реакція протягом усієї історії. Особливо та реакція була жорстока й нещасна супроти України й кавказьких народів. «Не было, нет и быть не может!» — так хотіла нещадна Москва й до цієї мети стреміла, — до мети національної нівеляції, національно-

го виродження, русифікації, до ліквідації національної мови, національної культури. Цього вона досягла традиційною своєю методою: **батогом і пряником. Пряником для квіслінгів і ренегатів, батогом для «сепаратистів», для тих, що хочуть свободи.**

Наслідком московського панування український нарід був перетворений у цілковитому розумінні цього слова на раба. Як із соціального, так і з духового погляду, ми не кажемо вже про політичне право на власну державу та на власне національне господарство, — де там! Він був без права на рідну мову, без права на рідну школу, без права на рідну культуру і навіть без права носити власне національне ім'я: він не був українцем, він був «х о х л о м», у найліпшому випадку — «малоросом». Мова його була мужицькою, а то й просто «собачою». Звичаї його були смішні. Традиції його були осміяні й замазані московським вапном. Взагалі він, український нарід, не був народом, а був «народністю», з «наречієм» замість мови, з «мужицьким» ярликом замість людського найменування. Словом — це був нарід третього гатунку, щось незрівняно нижче, **раб**, до якого **пан** окупант гидував доторкнутися, боючись, щоб часом не замазатися. Він, російський пан, любив тільки українську пшеницю, українське сало, українське вугілля, українську залізну

руду, українську земельку, нарешті українських льокаїв. Щождо людських прав — то зась. Таж на Україні за «щасливого» життя при династії імператорів Романових український нарід і його окупант були якнайчіткіше розмежовані. Зверніть увагу, що це було набагато раніше, аніж Гітлер вигадав свою ганебну расову теорію, теорію про юберменшів і унтерменшів. Ці унтерменші й юберменші були саме за «щасливого» життя України під царською Москвою. На Україні соціяльна драбина складалася з двох таких шаблів: угорі — розпаношений московський пан та його квіслінг, унизу — український раб, український поневолений нарід у всій його масі, якого ще пан скрізь і всюди атестував «хамом».

На Україні було дві мови: **мова раба**, «хамська» мова без права послуговуватися нею в школі, в церкві, в державних окупантських установах; і **мова пана**. Першою була українська мова, другою — російська. Українську душу кручено в російській школі й церкві (на українській землі!) російською мовою (на українській землі), вдовбуючи дітям російську політичну грамоту й російську історію (на українській землі). І хоч із того поспіль виходили оті Васильченкові «перепілінята», «щоб вони виздыхали», і розвиток народу безмірно гальмувався, окупанта це мало журило. Його цілком задовольняв той

інських костях. Тобто вони піднесли **насталений обух**, щоб із силою опустити його на голову російської деспотії, — обух української національної й соціальної революції в багатонаціональній московській в'язниці. Чи усвідомлювали вони це самі, чи ні, — це неважно.

Тут позначилась вища керуюча сила, перед якою зойки й плач поневолених мільйонів переповнили чашу по самі в'язи.

II.

В 1917 — 18 — 19 роках московська імперія розсипалася на порох; це тому, що в ній «добре жилося» уярмленим «народностям» з їхніми «наречіями». Це, власне, було найкращою, історичною, відповіддю (і є нею й нині) на питання про щасливе життя в московській імперії. Адже розпад імперії — не вигадка. І то розпад на ряд національних держав, що теж не є вигадка.

В революції 1917 року народилась українська держава. Ця держава була виявом волі українського народу. Але, на жаль, щастя усміхнулося на коротко. Московський імперіялізм виявився надзвичайно живучим, він зринув із попелу й сміття імперії в новій формі, в червоній машкарі, й зібрав знову уламки імперії воедино. Збройна боротьба Української Народньої Республіки проти московського імперіялізму в новій формі — в червоній формі — скін-

чилася поразкою української революції, ліквідацією Української Народньої Республіки. Багато хто шукають причин поразки, кожен на свій кшталт. Тих причин багато. Але найголовніша з них та, що «сила солому ломить», як каже народня приповідка. Брутальна сила московського червоного імперіялізму, та ще озброєного доктриною Маркса — Енгельса, зручно використаною як цемент для «держави трудящих», в тій нерівній боротьбі перемогла. Розбиті армії УНР та її діячі вийшли на еміграцію і тим виключилися з прямої боротьби проти червоного московського імперіялізму, провадячи боротьбу на еміграції. Здавалось би край всьому, — боротьба українського народу проти московського імперіялізму програна, бо сили українського національного відродження, українського визволення опинилися ізольовані, в емігрантському «далеко». Але нарід лишився. Дома лишився український нарід віч-навіч з окупантом, бо він (український нарід) не міг вийти на еміграцію, а мусів жити й боротися й змагатися за своє національне буття в таких умовах, які йому піднесла жорстока дійсність.

Може тут причина та, яку виставляють деякі наші вороги й друзі, а саме: мовляв, український нарід відповідальний за тріумф большевизму в колишній російській імперії, а надто в

Росії, а тому йому не треба було втікати і, зрештою, він що заробив, те й дістав.

Скільки тут слухності, лишаємо це на совісті тим нашим ворогам і друзям. Скажемо тільки, що на тлі колосальної трагедії українського народу під червоною московською окупацією такі намагання звалити на нього історичну відповідальність за речі, ним не сотворені, є безмежним цинізмом. Тим часом тут би слушно сказати, що відповідальність за торжество московського большевизму лежить на російській білогвардійщині, яка, рятуючи білу імперію, вписувала шомполами й шибеницями «свободу» всім тим народам, що тієї свободи національної хотіли. Плоди цього пожав Ленін та Сталін згодом. Але московський імперіялізм як цілість — білий і червоний, — тут нічого не втратив.

І от минає понад три десятиліття червоної московської окупації України.

На жаль, для багатьох наших емігрантів з їхнього емігрантського «далека» в їхньому сприйманні тамтешньої дійсності, цього відтинку української історії багато речей стоять або догори ногами, або вони настільки засліплені дрібницями, опановані ресентиментами, що взагалі не бачать «там» жадної української історії, жадної української боротьби, бо гадають, що вони українську історію й ук-

раїнську боротьбу вивезли з собою на еміграцію. Прошу ласкаво не гніватися, якщо це когось злякає. Там же, на їхню думку, лишилась національна пустеля, зденационалізований, збільшевичений нарід, червоні малороси з покрученою душею, що не спроможні на жадний національний опір, а де вже там на національне відродження чи бодай на боротьбу за нього; там, мовляв, існує неподільна московська чи змосковщена стихія. Цього, до речі, хотіла б і вся російська еміграція й про це снить і мріє. Це було б ідеалом для них. І вони, власне, про це кричать.

Все це говориться не для дискусії, бо тут нема про що дискутувати. Є речі, які треба приймати без дискусії, як об'єктивну правду, тим більше, що всі ми, ті, котрі «втекли», не маємо права судити тих, що лишилися, ми тільки можемо їм допомагати. Може статися так, що всі ми, котрі «втекли», так до самої смерти й будемо бігати по світах і ніколи в прямій боротьбі народу за його національне буття брати участі вже не будемо. Це все тому говориться, що існують тенденції на емігрантському «далеко» когось «там» судити, когось розпинати за світоглядіві розбіжності, когось карати за «помилки», чиїсь кості викидати з української землі... А тим часом цей понадтридцятилітній відтинок української історії має свою генеральну нап-

рямну. перед якою приватні ресенти-
менти заради змін зовсім виглядають
несуттєвими, дрібничковими речами.

Тією генеральною напрямною цього
понадтридцятилітнього відтинку укра-
їнської історії є невгаваюча боротьба
українського народу й його передової
інтелігенції (там) проти московського
імперіялізму, проти московської окупа-
ції України. А в тій боротьбі — бур-
хливі 20-ті роки українського націона-
льного відродження, роки українсько-
го ренесансу. Національного відроджен-
ня **там!** І **боротьби** проти московсько-
го імперіялізму **там!**

Зовсім інша справа, хто там був на
чолі цього процесу й подобається він
нам чи ні. Факт той, що процес той
був — процес бурхливого національного
відродження 20-х років і динамічний,
постійний процес боротьби проти мо-
сковської окупації.

Революція в колишній російській ім-
перії не вирішила національного пита-
ння тієї імперії позитивно; заповідже-
ннє Леніном гасло про «самоопределе-
ние вплоть до отделения» в практиці
вивершилося ганебно — замість само-
визначення народів прийшло ще гір-
ше їхнє поневолення. Бож большеви-
ки висунули тезу «єдиної батьківщи-
ни трудящих» (замість старого гасла
«єдиної неподільної Росії»), держави
«рівноправних народів», «єдиної й мо-
нолітної» в інтересах торжества соці-

ялістичної ідеї. І ось, нібито в інтересах торжества соціалістичної ідеї, московські більшовики почали процес збирання «земель російських» в одну державну цілість. Усе мусіло бути підпорядковане тій державній цілості з центром у Москві. Це поставило в конфлікт передові національні кадри в усіх республіках, яким (республікам) дано лише видимість державної окремішності, зв'язавши все міцно по руках і ногах тезою «національна за формою, соціалістична за змістом», зв'язавши безпощадним соціалістичним централізмом.

З моменту, як московський імперіалізм показав свої справжні ікла з-за червоної «соціалістично-комуністичної» мащкари, почалась жорстока й затягута боротьба в усіх республіках, а насамперед на Україні проти тенденції московського панування над іншими. Ця боротьба була іноді прихована, а часом зовсім одверта, як на Україні в середині й кінці 20-х років.

В Білорусі ця боротьба дістала назву «нацдемовщини», в інших республіках ще інакше, а на Україні вона дістала назву «хвильовізму» поряд з «шумськізмом» та «скрипниківщиною». Взагалі ж — підзаголовок для всіх цих «ізмів» в усіх республіках московський окупант ставив «буржуазний націоналізм».

Якщо характеризувати стисло, то тре-

ба сказати, що тридцять шість років советської влади на Україні — це тридцять шість років боротьби України проти московської окупації, проти червоного московського імперіялізму. З одного боку. А з другого:

Тридцять шість років панування советської влади в Україні — це тридцять шість років боротьби московського окупанта проти українського «сепаратизму», це тридцять шість років нещадного терору проти національного відродження, проти української інтелігенції, свідомої національно й політично активної, а тому небезбечної.

Ми шануємо внутрішніх емігрантів, що там ховалися й саботували життя, але не вони були тоді національним активом, не вони стояли на аванпостах боротьби українського народу за своє буття проти московського загарбництва. З надр народніх, тих, що робили революцію й руйнували стару московську імперію, здобуваючи собі «землю й владу», вийшли нові національні сили, нові українські національні, надзвичайно дієві й творчі кадри. І це вони були на аванпостах української антимосковської боротьби й при рушійних підйомах українського національного відродження, або, як його прийнято називати, українського ренесансу. А в передовій лаві, а може й на самому чолі, був Хвильовий. Так, був Хвильовий, нічого тепер уже не зробиш, — застрільник антимосков-

ської боротьби й інспіратор національної опозиції навіть у самій КПБУ... Це він кинув гасло (в тій жорстокій дійсності, в лице могутньому ворогові) — «Геть від Москви!» І це він не тільки говорив про «боротьбу двох культур» на Україні, а й ту боротьбу всіляко живив і розгойдував, забезпечуючи перемогу українській культурі над культурою «московських задрипанок»...

. Справа тут не в особистих моїх симпатіях чи антипатіях, справа в іншому.

Сьогодні тут багато шуму на еміграції навколо імени Хвильового й «хвильовізму». В цьому шумі багато від міщанської обмежености й темноти тих, що шумлять, які ніколи навіть нічого не читали з творів Хвильового. Кричучи (часом досить негарно) про «хвильовізм», вони навіть не здають собі справи з того, що цей термін винайдено в **лябораторії ворога, в лябораторії ГПУ, в червоному Кремлі**. І означає цей термін на мові ГПУ — «буржуазний націоналізм». І за цей «хвильовізм», за цей «буржуазний націоналізм» пролилося багато крові найкращих синів українського народу в катівнях ГПУ — НКВД — МГБ. Бож усі соратники Хвильового були тавровані й знищені ворогом як «хвильовісти». Такими були: найкращий український драматург усіх часів Микола Куліш, автор «Мини Мазайла», «НАРОДНЬОГО МАЛАХІЯ», «ПАТ. СОНАТИ», найкращий театральний діяч

і творець нового українського театру
Лесь Курбас, молодий талановитий поет
Влизько, один із найліпших україн-
ських поетів Майк Йогансен, голова
ВАПЛІТЕ Яловий, Волобуєв, Досвітній
і т. д., і т. д., ім'я же їм легіон... Укра-
їнський національний, антимосковський
легіон!

Чого хочуть люди, що піднімають той шум? І на чий млин вони ллють воду? До речі, справа доходить часом до дивного абсурду. Так, є тут деякі вчителі, що на еміграції чомусь почали називати себе «професорами» і що особливо шумлять проти Хвильового й «хвильовізму», так ніби саме від цього поборювання Хвильового й «хвильовізму» залежить здобуття Україні свободи. Вдома вони були скромними вчителями. І ви думаєте, що вони робили, будучи советськими вчителями? Ви думаєте, що вони там викладали школярам закон Божий? А чи може вони вчили дітей, що таке Петлюра й викладали, так би мовити «петлюризм»? А чи вони вчили проклинати Сталіна й московських окупантів? Ні, вони вчили дітей безбожництву. Вони вчили любити Сталіна, і вони вчили дітей проклинати Хвильового, як ворога народу, й «хвильовізм», як найбільше зло. Вони поборювали «хвильовізм» і розпинали живого, а потім уже мертвого Хвильового. І їм цього ніхто не ставить у вину. Вони не винні, бо так від них вимагав хазяїн,

московський окупант. Ні, автор цих слів не ставить їм того на карб, навпаки, це ж він узяв під захист усіх тих, що «ходили й ходять під егідою КПУ(б) й комсомолу», а значить і їх. Те що вони робили, вони робили з примусу. «Скачи враже, як пан каже!»

Але от диво — чого ж «скакати» й досі, чого «скакати» й тут? Хіба за інерцією?

Хвильовий давно мертвий фізично і це годилося б шляхом очорнювання його імени ворухити його кості. Лишімо це судові історії. А втім, я не маю нічого проти, щоб панове, які так Хвильового не люблять, пішли й викинули його кості з української землі. Будь ласка, якщо їм велить це їхня совість і українська національна рація. Тільки з цим треба, мабуть, поспішати, локки там ще хазяїнує НКВД-МВД, яке покаже могилу цього першого «хвильовіста», а заодно й допоможе її розкопати, бо без НКВД тієї могили ніхто не знайде.

Процес українського відродження 20-х років — це був процес ні з чим незрівнянний в українській історії, якщо говорити про національне відродження. І це був процес, в якому брали участь величезні національні кадри. В галузі літератури, в галузі мистецтва, народньої освіти, науки, культури, театру створено великі вартості, що увійдуть навечно до нашої націо-

нальної скарбниці. Мірилом сили й розмаху цього процесу національного відродження може бути факт переведення українізації на Далекому Сході, коли там було запроваджено урядування українською мовою, організовано українські газети (районові, обласні й крайову), відкрито українські бібліотеки й магазини української книги, відкрито в чотирнадцятьох районах т. зв. «суцільної українізації» українські школи, а для них перекинено з України 500 учителів із системи українського наркомосвіти. Щоб перекинути на Далекий Схід 500 українських учителів, треба було їх мати, а вони ж були для України каплею з моря, бо Україна мала тих учительських кадрів доста — і для України, й для Далекого Сходу, й для Кубані. Хіба це не показник українського ренесансу? І хіба це було коли в українській історії? Але важливим у цьому факті українізації Далекого Сходу (Зеленого Клину) є те, що все це не було випадковим, що була **направляюча й керуюча українська воля, національна воля**. І була та воля в столиці України, в Харкові (тоді був Харків столицею). І персонально — носієм тієї волі був ніби М. Скрипник, нарком освіти України. Але він був тільки виконавцем збірної волі всього тодішнього національного активу. І це була не тільки «скрипниківщина», це був насамперед «хвильовізм».

Мене найменше цікавить те, був чи не був Скрипник комуністом. Певно, що був. Але яке то має, зрештою, значення в оцінці факту переведення українізації Далекого Сходу, як вияву українського національного відродження?

Другим мірилом сили й глибини національного відродження є факт досягнення майже поголовної письменности населення України. І освіту здобувало населення рідною мовою. Українська мова стала в ті роки панівною мовою в Україні. І в наркоматах, і в високих школах, і в академіях українська мова звучала, як державна мова.

Але, зрештою, найкращим мірилом сили й розмаху процесу українського відродження може бути сила й розмах терору, що його вергнув московський окупант, на голову українського народу й його авангарду, щоб той процес відродження припинити, щоб боротьбу проти московського імперіялізму утопити в крові та в жахові. Всі знають, скільки жертв забрав цей терор. Сила й розмах цього терору прямо пропорційна силі й розмахові українського ренесансу 20-х років. Україна не давала Москві спати. Тому, убравшись помалу в пір'я, московський червоний імперіялізм одного дня кинув бавитися в «ленінську національну політику» і показав зуби, взявся за тотальне викорінювання будь-якого «сепаратизму»

вже не пропагандою, а залізом і кров'ю. Тюрмою й кулею. Найжорстокіше це проходило на Україні і найбільше забрало жертв.

Відтоді червоний окупант повів політику систематичної й нещадної денационалізації, політику винародовлення України, провадячи кожну кампанію саме з такою остаточною наставою. Що б на Україні не робилося, все це мало спеціальне підґрунтя, — боротьбу проти відосереднього тяжіння України, проти тенденції відірватися від Москви, профілактику з метою утримати Україну в складі московської імперії.

Розпочата в кінці 20-х років колективізація сільського господарства на Україні мала специфічний характер. Для України це не була тільки аграрна реформа. Це була насамперед «реформа» національна, це було роблення національної політики в Україні.

Ми знаємо жахливу кампанію «нищення куркуля як кляси», що супроводила колективізацію й що пронеслася по Україні, як гураган, забравши дослівно мільйони жертв. Коли трактувати колективізацію в Україні, як тільки земельну реформу, то стає абсолютно незрозумілим, чому треба було робити так; криваві вівісекції, знищувати фізично мільйони трудового селянства разом з маленькими дітьми, старими й жінками. Особливо це незрозуміле, коли взяти до уваги, що

знищені мільйони українського селянства — це були жадні куркулі, такої кількості куркулів (цебто, за кваліфікацією комуністичної влади, за їхнім принципом класового соціального розшарування, заможних селян, що користалися найманою працею й були паразитарною, експлуататорською верхівкою селянства) — такої кількості куркулів на Україні не було. Навпаки, всі ці мільйони селянства, піддані жорсткому викорінюванню з українського ґрунту, — це були недавні незможники, злидарі, саме ті, що робили революцію й здобували в революції землю й волю. Здобувши землю, вони поробилися порядними господарями, але жадними куркулями, бо на тих приділах, що їх незможники здобули в революції, куркулем, великим багатієм не можна було стати. Це були селянські господарства в своїй масі, які мали шість-сім десятин землі, двос коней, одну корову, десяток курей і жадної найманої сили не використовували, бо ні на чому було її використовувати. Але їх знищено, жорстко й немилосердно. Ні, це не було продиктоване аграрною реформою й цим мотивом того не можна пояснити. В основі цього гурагану кривавого терору лежала зовсім інша причина. А саме: плянове нищення біологічної субстанції України, здешаткування українського народу фізично. Тільки коли взя-

ти це до уваги, стає зрозумілим, чому мільйони українського селянства були нещадно видерті з корінем і викинуті на Сибір і далеку північ, як якісь злочинці. Тільки тоді стає зрозумілим, чому це треба було, запроваджуючи «аграрну реформу», викидати голеньких діток на сніг і мороз, гнати їх на етапи, засівати дитячими костями безмежні тернисті шляхи поневіряння. І то діток тих селян, що робили революцію в царській Російській імперії й забезпечили їй успіх, винісши на революційній хвилі більшовиків до влади. Хоч, власне, тут і лежить корінь! Ці українські селяни, продемонструвавши вже раз, як вони вміють боротися (не тільки в арміях Махна й Григорієва, не тільки в арміях Петлюри й Тютюнника, а й у кінноті Буденного, і в полках та дивізіях «червоного козацтва»), були особливо небезпечні для московського окупанта, тим більше, що вони поволі, коли почав розвіюватися «советський» чад, і прийшло розчарування, коли велика «гора» комуністичних обіцянок родила дрібненьку «мишу» вбогої дійсності, почали дихати іншим духом на ту владу советську й озиратися назад. Вірніше, не назад озиратися, а подумувати про другу туру боротьби з перелицьованим московським окупантом. А головною причиною було — бурхливий зріст національної свідомості се-

ред українського селянства й робітництва, як вислід впливу й діяльності нового покоління української національної інтелігенції. Зріст політичної активності, політичної письменности, поширення ідеї цілковитої національної незалежності, від впливу якої советська влада була безсила ізольовати українські широкі маси, — ось ті причини, що викликали московського окупанта на жорстокий терор під гаслом «ліквідації куркуля як кляси». Це не була аграрна реформа, це була національна реформа. Це було справжнє лице т. зв. «ленінської національної політики», справжня суть якої показала була ріжки ще раніш, у самих початках, коли Ленін кинув гасло комуністичним петроградським загонам, посланим на Україну:

«Туда, вперед, на этот тучный, обжирающийся Юг!»

І ось у цьому суть. Вірний учень Леніна Сталін, щоб не бути нараженим на неприємність вічно посилати карні експедиції на «тучний Юг» відбирати силою хліб і вугілля й залізо в українського народу, вирішив, у розвиток ленінської тези, здесяткувати той нарід, залякати й знекровити непокірне населення того «Юга».

Це не була ліквідація «куркуля як кляси», це була ліквідація України, як нації, за задумом і пляном московських можновладців.

Це не була соціальна, це була політична кампанія. Доказом цього є ще й той страшний факт, що на Україні, крім категорії «куркулів», приречених на смерть, була ще запроваджена категорія «підкуркульників», теж приречених на смерть. Тобто, як хтось поспівчував розкуркулюваному селянинові, він уже був «підкуркульником» і був арештовуваний нетайно й висланий разом із «куркулем», хоч раніше й не стояв у списках намічених жертв «колективізації». Цю формулу «підкуркульник» особливо широко застосовано в боротьбі проти проявів людської солідарності серед української інтелігенції, серед робітників і службовців. Серед цих суспільних шарів вирвано сотні тисяч жертв як «підкуркульників».

Це також доказ, що при нищенні «куркулів» і «підкуркульників» застосовувано не соціальний, а політичний принцип, національний принцип.

Те саме було певною мірою по всіх республіках. Але не було того в Росії. І це теж є доказом національного характеру нищення мільйонів людей при колективізації. В Росії теж була колективізація й теж було «розкуркулення». Але в Росії розкуркулювали за соціальним принципом, — тобто відбирали землю й різний с.-г. інвентар у тих селян, що користалися найманою працею, тобто були експлуататорами. І більш нічого. Їх не знищували, нікуди не ви-

силали, а дозволяли йти й працювати на завод чи фабрику чи навіть лишатися в колгоспі, — ніхто ані їх, ані їхніх дітей не викидав на сніг і мороз, не прирікав на голодну й холодну смерть. І взагалі кількість розкуркулених у властивій Росії була зовсім незначна. І, може, саме тому, що масове розкуркулювання й висилання етапами не було практиковане в Росії, населення тих північних російських місцевостей, де проходили незкінченні етапи розкуркулених з України, не говорило, що от, мовляв, ідуть «кулаки», а говорило — «це женуть українців».

Те ж саме з організованим голодом на Україні 1933 року. Підґрунтя цього організованого голоду — це зовсім не неврожай на Україні (тоді всі елеватори в СРСР тріщали від українського хліба) і не нещастя чи недогляд властей. Ні, цьому голодові присвічувала та сама мета московських імперіялістів — утримання України в покорі, убивання будь-яких «сеп: ратистських» помислів, настроїв і надій, тримання народу, як кажуть, у чорному тілі, щоб усі його помисли й мрії крутилися навколо проблеми шматка черствого хліба. Бо доти, доки поневолений нарід має що їсти й пити, доти існує небезпека, що одного дня нарід, повставши, матиме чим харчувати своїх інсургентів і їхніх коней, матиме в що їх одягати, в що взувати... Бож громадянська війна

на Україні навчила багато дечому моск~~овськ~~их большевиків, коли селянство могло виставляти цілі армії й утримувати їх харчами й фуражем і тим робити їх надзвичайно боездатними й важко переможеними. А треба пам'ятати, що колективізація на Україні в попередні роки супроводилася цілим рядом місцевих повстань і завжди існувала для окупанта страшна перспектива, що одного дня повстання спалахне широко, по всій Україні, набере тотального характеру. Цю загрозу большевики завжди мали на увазі, і саме це лежить в основі організування голоду. Те, що голод забрав біля 8-х мільйонів людей? Так це ж і потрібне було. «В СССР людей хватит!» — такий девіз у Москві, в тій Москві, що здавна славна гаслом «МОСКВА СЛЕЗАМ НЕ ВЕРИТ!» Це вже така країна — великих масштабів. А хіба «ежовщина» забрала менше?

Хтось там каже, що голод був потрібний для того, щоб загнати людей у колгоспи. Це не зовсім правда, або, точніше — це зовсім неправда. На той час «одноосібників» було зовсім мало, умирали якраз ті, що вже були в колгоспах і яких не треба було заганяти, вони вже були загнані. А правда в тому, що приналежність усього селянства до колгоспів ще не забезпечує окупанта від боротьби селянства проти нього, ще не забезпечує від можливих спалахів народнього гніву в майбут-

ньому, від вибуху національної енергії й національної волі до свободи; особливо коли відомо вже було, що те селянство йшло до колгоспів із великим спротивом і місцями той спротив набрав збройних форм і не вилився в масові форми тільки випадково.

Ось це підґрунтя організованого голоду 1933 року в Україні.

Це форма московської «ленінської національної політики».

І всі інші кампанії, — в Україні вони протікають зовсім інакше, аніж у Росії, — з тих же самих причин. Чи то кампанія боротьби з «безродними космополітами», а чи кампанія боротьби з «американськими агентами», а чи... Боже, таж тих кампаній там безліч! У Росії «космополітів» лають, в Україні їх стріляють. У Росії їх знаходять одиниці, в Україні — тисячі. І з дуже простої причини: таж кожен місцевий патріотизм уже сам собою є «безрідний космополітизм». бож він підкопує любов до «общей великої родини», «до країни будованого соціалізму, батьківщини світового пролетаріату». Тому незчисленні маси російських шовіністів і українофобів та юдофобів ніхто не карає, але кожного українського патріота своєї землі жде ганебний ярлик і тюрма або куля. «Безрідний космополіт».

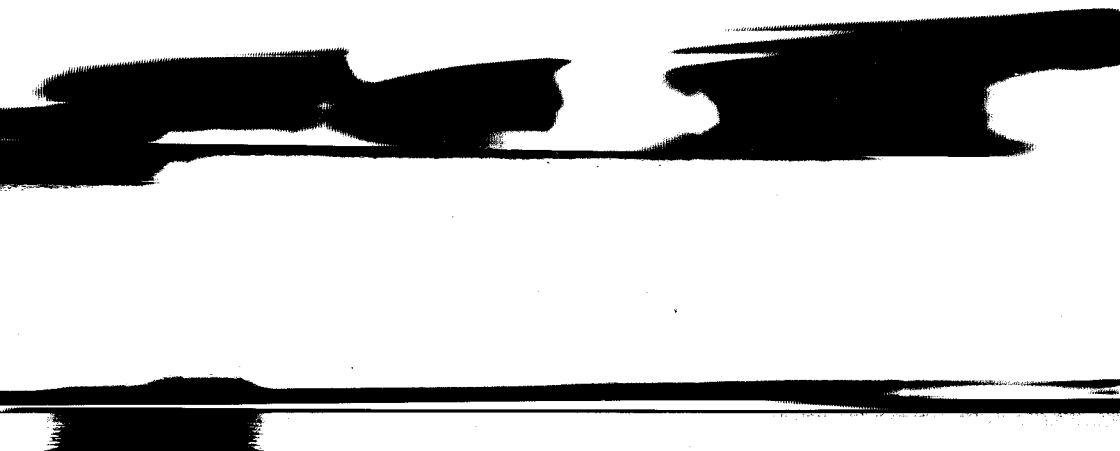
Всі ці заходи, що їх у багатьох формах вживає Москва в провадженні своєї «національної політики» в своїх

генерал-губернаторствах, іменованих Союзними Республіками, а особливо на Україні, є тільки показником, скільки реальна й страшна для Москви відсередня тенденція України — тенденція відірватися від Москви й національно незалежитися. Гасло Хвильового — «ГЕТЬ ВІД МОСКВИ!» безсмертне. Воно живе в душі українського народу і в тій душі, власне, воно й зродилося ще в революцію, — Хвильовий тільки енергійно й мужньо його висловив, підніс на прапор. І воно виявляється невмирущим.

Минуло багато вже років, як триває жорстоке й нерівне змагання проти червоного московського окупанта. Боротьба триває по обидва боки залізної заслони. Поминаючи питання всіляких квіслінгів і зрадників свого народу, що прислужують ворогові не за страх, а за совість, і дивлячися в корінь справи, треба сказати:

Не зважаючи ні на що, не зважаючи на колосальну перевагу ворога, який має й апарат насильства, й гроші, й усілякі спокуси для квіслінгів, і тюрми, й шибениці для «сепаратистів», і титули, й ордени для тих, що здаються, — не зважаючи на те, що він має свій випробуваний «батіг і пряник», — все ж таки в цій боротьбі червсний московський імперіялізм не виходить переможцем.

Пробуджену велику націю не можна вже повернути до історичного небуття.

Не можна вбити того духа народу, що рветься до волі і що терор той порив тільки підсилює. Особливо ж це важко в часи, коли Україна існує як фактор і зареєструвалася перед цілим світом як окрема нація. При чому, вона зареєструвала себе великим чином у революції, як окремий державний національний організм. І так само не менш зареєструвалася вона в роки великого українського ренесансу 20-х років. Вона зареєструвалася не тільки перед світом, а й, і це найголовніше, вона зареєструвала це міцно в своїй свідомості. Вислідів того не зміг убити жаден терор. Про це найкраще знає сам окупант. Сьогодні Україна існує по обидва боки залізної заслони.

Перед усім світом вона зареєструвала своє буття своєю кров'ю й скріплює тією кров'ю це увесь час і донині, і сьогодні, коли за неї віддають десь життя тисячі безіменних героїв.

І через те червоні московські імперіялісти крім застосування терору, шукають увесь час, а особливо після т. зв. «воз'єднання» всіх українських ентографічних земель, іншої форми приборкання України, — шляхом сповидних поступок, гонорового задобрювання, містифікацією самостійности й соборности, пунктами «Конституції СРСР» про права національних республік тощо, тощо. Які бучні офіційні свята улаштовуються на Україні з нагоди т. зв. «воз'єднання Ук-

раїнських земель»! Але є речі, які, на біду окупанта, хоч і є вони вислідом його політичних хитрувань, лежать поза його волею й плянами. Так, приміром, свято воз'єднання своїм штучним патосом дає зовсім не штучні висліди, а саме: враження серед народу (і не тільки українського) від цього свята зовсім не штучне і його вже не можна потім вирубати й сокирою, а саме — це дає реєстрацію в душах факту воз'єднання українських земель і всього українського народу та реєстрацію факту реального існування і величі того народу.

Повоєнна дійсність продиктувала Москві один крок, в якому вона, може, вічно каятиметься, але який вона мусіла зробити, і не могла не зробити.

Увійшовши в трагічні дні другої світової війни в контакт із вільним демократичним світом, діставши його підтримку й розраховуючи на ту підтримку й надалі, намагаючись закріпити дружні стосунки з усім західним демократичним світом на якийсь час по війні, Москва мусіла довести світові, що й вона демократична країна. А насамперед вона мусіла довести демократичному світові з його «АТЛАНТИЙСЬКОЮ ХАРТІЄЮ», що Конституція СРСР не є блеф, що найдразливіше питання — національне питання — в неї в порядку, що в неї народи вільні не на словах, а на ділі, що в неї республіки суверенні не на папері, а справді. Найефектніше

це можна було зробити, посунувши деякі свої республіки до Об'єднаних Націй, так би мовити, на показ. Тим більше, що й натяків на Заході не бракувало, не бракувало кивиморгів і глуму на тему советської свободи народів. Звичайно, як і завжди, советська московська дипломатія хотіла вбити двох зайців одразу, — вона головним чином хотіла обдурити світ, обвести його навколо пальця, забезпечуючи собі два додаткових голоси в ООН. Але, як би там не було, стався факт колосальної ваги, який треба розглядати насамперед як вислід одвічної боротьби українського народу за ставлення й ствердження себе, як нації. **Україну прийнято до складу ООН.**

Цей факт у суті є переломовим пунктом української історії.

Москва історичну боротьбу за поховання України програла. Вона її програла під тиском обставин і назавжди.

Звичайно, нам ще далеко до свободи, але Москві тепер ще далі до скреслення України зі списку державотворчих націй світу.

Російські імперіялісти білої масти ніколи не простять Сталінові такого «промаху», хоч Сталін тут і ні при чому. Навіть найгеніяльніші політики робляться рабами обставин, їм диктує життя, а не навпаки.

Та цей факт, факт входження України до складу ООН, не тільки не припи-

нив удома боротьбу між червоним московським імперіялізмом і українським національно-визвольним стремлінням, а можливо ще й загострив її, але закінчення цієї історичної боротьби перерішене, як перерішена доля цієї останньої з імперій, призначеної історією на брут.

Червоний окупант може шаліти й змикати фронт з білим московським імперіялізмом, але для української визвольної боротьби сьогодні умови кращі, ніж будь-коли за всю історію. Може тому червоний московський імперіялізм так шаліє, а в контакті з ним шаліє й московський імперіялізм білий.

III

Тепер про білий гатунок російського імперіялізму. Про той, що вже раз був зіпхнутий геть з історичної арени й імперія якого в революцію була «народами Росії» рознесена на черепки, — про той гатунок, з яким ми тепер безпосередньо маємо справу, про білий московський імперіялізм, на еміграції життя своє «влачащий», але невгаваючий, претендуючий на спадкоємця червоного імперіялізму, дні якого пораховані. Панове білі й червоні думають улаштувати отаке московськоімперіялістичне перпетуум-мобіле, вічний імперіялістичний московський двигун, коли на зміну одній московській реакції приходитиме реакція друга, потім знову перша, потім знову друга і так вічно... а завжди «єдина й наділима» житиме.

Цей московський білий імперіялізм виявився надзвичайно живучий, не хоче сходити з історичної арени. Це,

власне, труп, який енергійно гальванізують деякі кола в світі, щоб він не вмер передчасно, щоб його ще використати, в наївній вірі, що його можна успішно використати (свята наївність!) там, по той бік залізної заслони, на цьому етапі історичного розвитку народів, колишніх його рабів.

Носіями цього, вже раз історично випробуваного, білого московського імперіалізму с російська еміграція всіх мастей. Вона, та еміграція, **всіх** мастей має одну душу, — від монархістів починаючи, фашистами продовжуючи й соціалістами кінчаючи, вона об'єднана одним головним стрижнем: хворобливим, фанатичним прагненням до збереження великої, єдиної й неподільної Росії, тобто російської імперії, московської імперії.

На цьому всі сходяться. Кого б ви не взяли, навіть найпоступовішу, ніби, людину з російського емігрантського табору, пошкребіть її трохи, й перед вами вилізе махровий чорносотенець у питанні національному. Отой унтер-прішибеев. Що особливо дивує, це те, що найбільшими російськими єдиноділками й реакціонерами на еміграції виявилися російські соціал-демократи й соціалісти взагалі. А втім, тут нема нічого дивного. Вони цю рису принесли на еміграцію здому. Вони її показали ще в революцію, як таку ж рису принесли здому на еміграцію й усі інші

російські емігранти. Рисою тією, що об'єднує всі шари російської еміграції (з невеликими винятками) й усі її покоління, є та риса, що її так геніяльно підмітив і схарактеризував небіжчик наш В. ВИННИЧЕНКО для всіх російських діячів епохи революції:

...«Люди, опановані темним, жадним, гарчащим чуттям національного панування».

Іменно — жадне й гарчаще чуття національного панування, це та шляхетна риса, що об'єднує всіх російських емігрантів, без різниці їхнього політичного «віровизнання». І це домінуюча риса еміграційного білого московського імперіялізму.

Російський, якийнебудь, шляхетний соціал-демократ говоритиме прекрасні й зворушливі речі про демократію, про свободу, про рівність націй, про права націй, і не тільки говоритиме, а й боротиметься (так, боротиметься, от що дивно) за національну свободу, скажімо, негрів чи там якогось іншого народу (віддаленого від Москви не менш як на 30 тисяч кілометрів), а як заїкнути-ся йому про усамостійнення України — кінець, пропав прекрасний прогресивний соціал-демократ, із нього вилазить, як хрущ із хробака, махровий реакціонер, щовініст російський, великодержавник, сдинонеділимець.

Це ж соціялісти проектували нову програму й проекти її друкували в пре-

сі про те, що мало б бути на місці ССРСР. На місці ССРСР мала б бути федерація з «сильною централізованою владою», щоб поборювати «відосередні рухи» зфедерованих народів. Нормальними словами нормальної політичної мови це мало б означати: — на місці ССРСР соціалісти просктують єдину й неділиму Росію з диктатурою панів, авторів програми, що мала б заткнути за пояс навіть диктатуру большевиків (останні, попри весь свій політичний цинізм, все таки ніколи одверто не говорили про «сильну централізовану владу» для поборювання «відосередніх рухів». Цю формулу міг вигадати тільки неприкрито цинічний, учаділий фашистський мізок).

Цікаве одно явище, яке відзначила сама дійсність зовсім не так давно, а саме: між червоним московським імперіалізмом і його двійнею, білим московським імперіалізмом існує найтісніший духовний зв'язок (так, як існує тісний духовний зв'язок між близнюками московськими большевиками й меншевиками), існує глибокий духовний контакт. Цей контакт переходить у співдію, коли імперія московська zagrożена. Так було під час другої світової війни. Російські емігранти, а найперше соціалісти, всі стояли за Сталіна, були його п'ятою колоною в світі. Зрештою про симпатії до Сталіна досить недвозначно писали са-

мі соціалісти за те, що він «не расчленитель Росії», а навпаки, збирач її.

Багато з російських емігрантів так були зворушені успіхами большевиків у «вітчизняній» війні й їхнім урятуванням Росії від загибелі, що вони після війни захоплено подалися додому а ще більша кількість їх дістали завдання від «реабілітованих» большевиків і лишилися на еміграції працювати для «великої Росії», «для священной Родины».

Думасмо, що і в майбутньому, коли стане питання про цілість московської імперії, про можливість її розпаду, то-пак «розчленування» на низку національних держав, російські емігранти зсіх політичних відтінків ще покажуть своє справжнє лице, й покажуть свої зуби. Покажуть зуби й демократи, й соціалісти, й усі інші гуманісти та християни, в цьому не можна сумніватися, і то, мабуть, покажуть, ставши по той бік барикади.

А покищо всі ці речники московського білого імперіялізму вдаються різною мірою до політичної мімікрії в умовах сьгоднішнього демократичного західнього світу, використовуючи конъюнктуру й старі російські моральні й матеріальні капітали в світі.

З метою збереження цілості московської імперії всі кола російської еміграції на різні способи й у всьому світі працюють над створенням передумов для цього. І треба сказати, що в цьому

російська еміграція має в певних колах Заходу успіхи, співчуття й підтримку.

Особливу підтримку ряд провідних російських емігрантських організацій дістали з боку т. зв. «приватних кіл» в особі «АМЕРИКАНСЬКОГО КОМІТЕТУ БОРОТЬБИ ЗА СВОБОДУ НАРОДІВ РОСІЇ», як він раніше називався, або АМЕРИКАНСЬКОГО КОМІТЕТУ БОРОТЬБИ З БОЛЬШЕВИЗМОМ, як він став називатися згодом. Підтримку цього комітету вони дістали, безперечно, увівши американських громадян, творців комітету, в оману одягнутою овечою шкурою демократії. Сам не зчувшись як (як видно), Американський Комітет опинився в тенетах московського сдинонеділимства, витканих випробуваними політичними спритярами. І це сталося через незнання стану речей в ССРСР і процесів, відбух на місці колишньої білої Росії за тридцятиліття, через незнання східної національної проблематики. Може ми помиляємось, але хочемо тішити себе такою думкою.

З того політичного обличчя, яке цей комітет показав спочатку, можна було робити висновок, що це цілком приватна установа й що він покликаний спеціально для організації акції рятунку російської імперії від розвалу на випадок конфлікту між Заходом і Кремлем. І хоч він називався «КОМІТЕСТ ОСВОБОЖДЕНІЯ НАРОДОВ РО-

СІУ», але, власне, в самій цій назві вже крилася справжня політична суть його цілей. Що значить «народов Росси», коли нема давно вже жадних «народов Росси», а є народи ССРСР?

Комітет цей мав за мету змонтувати т. зв. «общий фронт народов Росси» для боротьби проти большевизму і, само собою зрозуміло, також для створення нового правопорядку на місці ССРСР. Як ми всі знаємо, ця акція була широко розгорнута в усьому світі й було створено т. зв. СОНР. Що з того вийшло — ми знаємо.

Надхненниками цієї акції з «народами Росії» були найчільніші провідники російської еміграції, єдинонедільмського зразка й духу, та прихильники ідеї єдиної великої Росії.

Акція та була розгорнута шалено, як ми бачили. Російська еміграція підняла голову. Але цю акцію згубила порочність самої концепції, покладеної в основу Американським Комітетом, — концепції такого правопорядку на місці ССРСР, ключем до якого має бути формула «народи Росії», тобто концепція відтворення, на місці червоної імперії Сталіна, білої московської імперії старого зразка. В ліпшому випадку — тієї «федерації», що її спроектували соціялісти, з «сильною централізованою владою», тобто з російською національною диктатурою, сиріч з диктатурою російського фашизму.

Знаємо, що Американський Комітет того прямо не хотів, але от так вийшло. Во завжди так виходить, коли люди не знають самі, чого хочуть, не знають об'єкту своєї політичної опіки, а здаються цілком на небезсторонніх суфлерів, у даному випадку на російських єдинонеделіимців.

З «общего фронту народів Росії» вийшов пшик. СОНР геть розвалився.

Найтвердішим горіхом у процесі творення того «общего фронту» було українське питання. І найбільшою помилкою Американського Комітету було його нехтування цим питанням і намаганням втиснути українську проблему в російський комплекс.

Відбулася затята боротьба, що точилася довгий час. Українська політична еміграція попри все своє внутрішнє розбиття, показала зразок солідарності й єдності дії в цьому спротиві акції російських єдинонеделіимців і їхніх адоляторів. Намагання підмінити українські політичні середовища й провідні партії сокрівським своїм напівфабрикатом (створення нашвидку кількох спеціальних квіслінгівських «партій») зазнало фіяска. А творцям СОНР-у, творцям «общого фронту» конче йшлося про притягнення українців до співпраці, бо що то за «общий фронт народів Росії» без України. Якраз утягнення чи впряження української еміграції в московську колимажку було головним

завданням, коронним номером програми організаторів СОНР-у й тих, що його фінансували. Бож ті, що інспірували СОНР, і що Ам. Комітет обкручували, прекрасно розуміли, що ключовою проблемою Сходу Європи нині є українська проблема, і **сама цілість московської імперії впирається в українську проблему**. Щоб запобігти розвалові московської імперії завтра, по падінні советської диктатури, треба забезпечитись заздалегідь, уже нині, від українського «сепаратизму», зв'язати його по руках і ногах, або взагалі виключити геть, якщо це можливе. Тим більше, що він не тільки сам змагається, а ще й інших організовує.

Але хибна концепція Американського Комітету робила співпрацю з ним справжніх репрезентантів українського народу неможливою. Цьому намаганням виштовхнути українську проблему в московський комплекс, як також одвертій спробі діячів Ам. Комітету й СОНР-у підмінити українську політичну репрезентацію приватними особами, українці протиставили справді таки єдиний національний протимосковський фронт.

Зазнавши невдачі з СОНР-ом, його організатори, замість піддати ревізії свою концепцію «общего фронта народов России», пішли по лінії повторення спроби, лише змінивши назву. Вони створили т. зв., сумної слави, КЦАБ. Але

висліди цього були ті ж самі. Бо в основі лишалася та сама стара біда.

В цьому змаганні за впряження української політичної еміграції до московського імперіялістичного воза, в цій боротьбі проти речників білого московського імперіялізму на особливу увагу заслуговує постава й роля нової з-підсоветської еміграції. Спеціально це підкреслюю, бо це треба скрізь і всюди підкреслювати. Надто ж заслуговує на увагу роля політично-організованої з-підсоветської еміграції. Це об неї насамперед розбилася антиукраїнська акція російських єдинонеділимців, общеросів. Вони, єдинонеділимці, вмовляли себе й інших і запевнили ті достославні американські «приватні кола», що самостійна Україна — це вигадка пари професорів-шовіністів, а головне — це «вигадка галичан», а от, мовляв, справжні українці «з Росії» — жадні самостійники й сепаратисти, бо їм добре жилося під Росією й вони жадного відокремлення не хочуть. Під ці запевнення вони діставали кредити від своїх хлібодавців. І от вийшов колосальний конфуз, — якраз ці «не-галичани» поставили ласо, організувати найбільший спротив. Якраз вони виявилися крайніми «сепаратистами», саме вони найбільше хочуть самостійної й незалежної України. Значення цього в тому, що ці «не-галичани» — це представники українського робітництва й селянства й

української робітничо-селянської інтелігенції, — цебто інтелігенції найновішої, та ще й підсовєтської формації. Значить — самостійної України сьогодні хочуть не пара професорів і не «галичани», а українські робітники й селяни, основна маса українського народу. Ось це є річ виключної ваги. І саме тут речники білого московського імперіялізму зазнали найтяжчої поразки. Міт про любов «справжніх» українців до московського ярма розвіявся. А також розвіялися надії, що повторяться часи дореволюційні, коли український нарід складався з вірнопідданих хахлів та малоросів.

Реалізуючи свої наміри спертися на приватних осіб, щоб ними підмінити українську цілість, було поведено акцію розкладання українського єдиного фронна таких «китайців», безпринципних і ту спротиву зсередини, доляром. Було поставлено пряму ставку на ренегатів і квіслінгів, або іншими словами — ставку на українських «китайців»... Це в часи громадянської війни в різних арміях було чимало китайців, які служили й воювали за принципом: «ТВОЯ ПЛОТІТ — МОЯ СТРІЛЯТ». Так от душею вбогих, що за плату ладні стріляти навіть у рідного батька, і було поставлено ставку. Шляхетні панове з російського єдинонеділимського табору, що так люблять «російський» народ з «малоросійським наречієм», виходили з

переконання, опертого може навіть і на деяку українську пропаганду, на жаль, що большевики, речники червоного московського імперіялізму, неперевершені майстри вихолащування й викручування людських душ, приготували й розчистили для них шлях у тих людських душах, спустошивши їх і поробивши з людей індиферентну з національного погляду масу, поробивши лянчарів. Особливо ж масу, ласу на всілякі матеріяльні блага, бо вони виголодніли в ССРСР (а потім виголодніли по таборах ДіПі вже тут). Одначе ставка на «китайців», чи то пак на «частних лиц», на продукт советської зрівнялівки й денационалізаційної уніфікації несподівано для панів не дала бажаних результатів.

Звичайно, «китайці» знайшлися, знайшлися й своєрідні брюховецькі, але в своїй масі нова українська з-підсоветська еміграція, політично організовані вчорашні українські робітники й селяни, принесли російським єдиноділимцям великі розчарування й огірчення, — бо це ж вони перші взяли акцію «общого фронту» російських рятівників імперії та їхніх адораторів в багнети, це ж вони виявилися рішучими, енергійними й непримиренними «сепаратистами». Не штука, коли якийсь «професор» хоче самостійної України, а штука коли вчорашній український колгоспник або робітник з Донбасу встає й ка-

тегорично заявляє, що він хоче самостійної України, — це панів пригломшує. Бо цього панове російські єдинонеділимці раніше не чули. А тепер от почули. І він, робітник і селянин, не тільки хоче самостійної України, а й бореться за неї й заповідає боротися до остаточної перемоги.

Взагалі це фактор велетенського значення насамперед для самих нас, українців. Кожен українець повинен зробити з цього правильний висновок, бо в цьому факторі криється джерело великого оптимізму для нас і запорука майбутнього успіху української визвольної боротьби. Скажемо прямо, без цього фактору успіх української визвольної боротьби взагалі немисленний. Слава Богу, що ми його маємо, слава Богу, що всі вівісекції ворога не тільки не викрутили українські душі, а навпаки — страждання і муки українського народу під червоною московською п'ятою запалили ту душу неугасним бажанням свободи й національної державної самостійности, бажанням «власної хати» і власної правди в ній.

У боротьбі ж проти московського білого імперіялізму тут на еміграції без урахування згаданого фактору не можна організувати успішної протидії, а зокрема протидії ворожій розламницькій акції в українському самостійницькому таборі.

Я сказав, що «китайці» таки знайшли-

ся. Так, вони знайшлися. Але це мусіло бути б не джерелом тріумфу, а джерелом печалі для тих, що їх шукали. І так воно, здається, й є. Бо тих «китайців» можна перерахувати на пальцях, і все це безвартісний брухт. І це не тільки деякі «хахли» зі Сходу, отакі от Богатирчуки, а й деякі Косачі з Заходу; це не тільки староемігрантські Гулаї, а й... деякі новоемігранти, кандидати на брюховецьких. Є їх трохи, с. Отих самих, що про них ще Олесь написав:

«Хвала і честь вам, гречкосії,
В холодну зиму на полях,
Вас безліч падало в боях
За славу матушки-Росії!»

Але сьогодні їх уже не «безліч». І це, на втіху нам усім, не гречкосії, а «гречкосії». Бо коли б це були справді гречкосії, то була біда б, бож їх на Україні мільйони. А це «гречкосії», яких усе таки одиниці, — це, як бачимо, письменники, та деякі інші діячі вільних професій, шахісти й юристи. А так як їх все таки не багато, то фронт цей ренегатський доповнено імітацією вірнопідданого хакла з російського матеріалу шляхом перелицьовування Петрових на Петренків, Іванових на Іваненків.

Але все таки треба відзначити, що старання розкласти український самостійницький табір зсередини не пропали марно. Доляр — велика сила, як

велика сила и обіцянки «китайцям» усіх благ при реорганізації червоної московської імперії на білу. Ці заходи створили своєрідну брюховеччину Новітню брюховеччину. Вилами з українського єдиного протимосковського фронту.

Щоб полекшити новітній брюховеччині підступну, диверсійну акцію, для неї найдено формулу, що мусіла б на сповид замінити стару нещасливу концепцію, покладену в основу «общого фронту», а саме: формулу «народи Росії».

Переконавшись, що КЦАБ чекає та сама доля, що спіткала СОНР, та що на стару концепцію, покладену в основу Ам. Комітету, власне, в основу його акції, поневолені народи до співпраці не притягнеш і до російського комплексу не влхнеш, а найголовніше — не влхнеш у той російський імперіяльний комплекс Україну, «приватні кола», підбехтувані єдинонеділимцями, зробили обхідний маневр, вони відкинули сакраментальну й дразливу формулу «народи Росії» в шильді Американського Комітету, а натомість поставили — «Комітет боротьби з більшевизмом». Просто й швидко. Й почалася нова гра, почалося ловлення наївних при новому шильді на старий КЦАВівський гак.

А тим часом — справа не в назві, справа в тенденції. А та тенденція ли-

шила незмінною, й зміна в назві тут стару тенденцію тільки підкреслила.

Що значить «боротьби з большевизмом»? З яким? Може з тітовським, а може з китайським, маотзетунівським? Ні, ми гадаємо, що для нас проблемою є боротьба проти конкретної нашої тюрми, проти конкретної державної форми поневолення нас і інших народів. Форми не китайської, не тітовської, а московської. Проти конкретної історичної імперії, що поневолювала, поневолює й хоче нас поневолювати. Ми не проти «общого фронту», але ми за «общий фронт» поневолених народів для визволення їх від московської диктатури — червоної, білої і всілякої іншої, це насамперед. Ми й за «общий фронт» з росіянами, але з якими! З тими, що стоять за нашу концепцію. Тобто ми не за «общий фронт» з московськими імперіялістами в ролі «нацменшин», чи то пак «народів Росії», або в ролі отого, мовляв Хвильовий вустах одного з своїх героїв, — «московського зоологічного парку ображених мавп», а з справжніми російськими демократами, яких серед російського народу знайдеться не мало, думаємо, більше, ніж цієї антинародної, антидемократичної білогвардійщини. З російськими народними демократичними силами ми говоритимемо без білих чи «соціалістичних» посередників.

Ми й за співпрацю з Американським Комітетом, але на іншій основі, на іншій концепції, аніж та, що покладена в підмурок СОНР-у та КЦАБ-у, — на основі визнання за українським народом беззастережного права на автоматичне відновлення своєї державної суверенності й національної незалежності, на основі відмовлення того комітету від протегування московського білого імперіялізму.

Але ми такої основи покищо не бачимо. Навпаки, ми бачимо намагання якось виманеврувати так, щоб і «нацменівські» кози були ситі й сдинонеділимське, московське сіно було ціле. Для цього всю увагу скеровано на боротьбу «проти большевизму». Це шильд, що мав би прикрити оте московське, сдинонеділимське сіно. Таж сам собою термін «большевизм» нині це абстракція, тим більше, що й самий термін «большевики» в ССРСР давно скасовано. Цей термін прикривав собою справжнісінький московський червоний імперіялізм, а нині він, той імперіялізм московський, уже навіть цим прикриттям не користується. Хіба це не є політичне донкіхотство з давно відкинутим шильдом боротися?! А чому не назвати речі своїми іменами? Ба, назвати речі своїми іменами — це значить висловити конкретну політичну платформу, чітку політичну концепцію в питанні ставлення до московської ім-

перії та в питанні ставлення до національно-визвольної боротьби отих «народів Росії», отієї московської, нагробованої «власности». А це якраз у чисісь пляни, може, й не входить.

Змінена формула дала свій ефект; на який, може, вона й була розрахована, — вона дала моральне виправдання деяким штрайкбрехерам української протиімперіялістичної єдності, що пішли здобувати доляри й робити «політику» на свій власний копил, дотоджаючи «приватним колам» та єдиноєділимським КЦАБ-івським режисерам. У пресових виступах цих «самодіяльних» політиків годі шукати боротьби проти московського імперіялізму, проти його речника КЦАБ-у й його діячів і годі шукати не тільки сміливої, а будь-якої критики роботи й політичної лінії Американського Комітету.

Одначе той обхідний маневр не звів в оману українську національно свідому політичну еміграцію й справу залучення її до «общого фронту» «народів Росії» не посунув наперед. Український самостійницький табір не дав завести себе на манівці, лише посилив спротив, зміцнюючи (що слід ще раз підкреслити) єдиний український національний протимосковський фронт.

Вище говорено про велику ролю й велике значення нової української з-підсоветської еміграції. Це не тому я такої хорошої думки про цю частину

нашої еміграції, що я до неї належу, а тому, що вороги українського «сепаратизму» почали приділяти цій частині української еміграції спеціальну увагу після того, як їхні надії на цей «продукт совєтської московської уніфікації й денационалізації» їх завели. Я тому такої хорошої думки про цю частину нашої еміграції, а вороги тому так «заошкувалися» нею, що ця з-підсовєтська еміграція, цей «продукт московської денационалізації», на конкретному іспиті за ці роки виявила себе як найважливіша ланка українського національного протимперіялістичного фронту, а може й як його основа, коли брати все під політичним кутом. Бож нині найважливішою перед лицем усього світу є думка й постава репрезентації якраз найголовнішої й найбільшої частини українського народу, українського материка, отого «великого німого», що під моосковською червоною диктатурою довгі роки позбавлений права голосу. Ця частина еміграції — це вуста того «великого німого», і ними він заговорив на весь світ.

І якраз тому вороги українського «сепаратизму», вороги української свободи й незалежності скерували свій удар у цей бік, — вони заповзялися ті вуста замкнути, ту українську з-підсовєтську еміграцію розсадити. Ця боротьба, цей процес, розсаджування відбувається перед нашими очима. В рух

кинуто гроші, тонко заінспіровану пропаганду, витончені методи провокації.

І зовсім не випадково один із багатьох, відомих усім, мисливців за доларами заявив був цілком одверто і досить таки прилюдно, що вони (він і його помічники) підуть на розлам нової, з-підсоветської української еміграції, тим прозрадивши волю найнявшого його.

Можливо, це найяскравіший вияв новітньої брюховеччини.

З кишені на це йдуть гроші, це не важливо. Важливе, що вони йдуть із чужої кишені й для забезпечення інтересів російського реакційного єдиноділимства.

Кожен успіх ворогів українського сепаратизму в цій розламницькій акції проти цієї частини організованої української політичної еміграції нестиме з собою велику шкоду для всієї української цілоти, для всієї нашої вільної боротьби, це річ безсумнівна.

IV

У фронті українського спротиву російській еміграційній реакції, носієві білого московського імперіялізму, виключну роль відіграла УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА. Вона була центром того спротиву. Вона ж була й об'єктом залицянь творців СОНР-у й КЦАВ-у, творців «общого фронту народів Росії».

Бож усі ті «китайці» та «федералісти» та «гулаї» — це тільки явний фальсифікат, вони дуже скоро виявилися кепським паліативом політичної репрезентації українського народу.

Єдиним і справжнім репрезентантом того народу, як цілоти, була й є Українська Національна Рада, передпарламент екзильного, справжнього, законного Уряду УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ. Через те «приватні кола», в своєму намаганні таки зреалізувати свою ідею «общого фронту» російської еміграції й «нац-

менщин», виключну увагу приділили підпорядкованню цій ідеї УНРади, залученню в цю акцію партій унрадівської коаліції. Було ясно й очевидно, що УНРада — це український політичний центр, як носій і здійснювач ідеї національної єдності всіх українських політичних сил, — що це головна українська фортеця, без опанування якої годі й думати про те, щоб українську проблему змайоризувати в російському імперіяльному комплексі.

Але УНРада, ця коаліція провідних українських політичних партій, виявилася послідовним і несхибним носієм престижу свого багатомільйонного народу й охоронцем його національних інтересів, носієм незалежності української самостійницької політики.

УНРада мала **свою** тверду концепцію в питанні перебудови ССРСР, — концепцію звільнення від нього всіх народів, концепцію об'єднання всіх поневолених народів для боротьби проти московського червоного імперіялізму (й узагалі московського імперіялізму), за звільнення їх від московського панування, — і протиставила цю концепцію «общеруській» концепції організаторів СОНР-у і КЦАБ-у.

Всім відомо, що перш ніж удалися до набору «частних ліц», діячі «приватних кіл» удалися до ряду партій унрадівської коаліції та до провідних діячів цих партій і УНРади з своїми

пропозиціями щодо творення «общого фронту» з білою московською реакцією. Також усім відомо, чим це закінчилося. Це закінчилося для організаторів того сонрівського, а потім кдабівського фронту цілковитою невдачею. Партії УНРади й УНРада в цілості на таку співпрацю не пішла. Ба більше — партії УНРади й УНРада в цілості розгорнули кампанію проти тієї єдинонеділимської акції, а надто кампанію проти намагання підмінити українську політичну репрезентацію різними замаскованими політичними пройдисвітами та «федералістами». УНРада виступила як організатор української політичної еміграції проти наступу російської реакції.

Це ж із кіл УНРади вийшло гасло про творення єдиного українського національного фронту.

Це ж із кіл УНРади вийшла ініціатива та організаційний почин у переведенні спільних протимосковських акцій усіх українських політичних середовищ.

З ініціативи кіл УНРади за ці два роки, як почалася боротьба проти акції російської еміграції, було проведено в усьому світі пресову кампанію — кампанію української вільної преси проти широко розгортаного тоді наступу на «народи Росії» з боку творців СОНР-у.

З ініціативи кіл УНРади було про-

ведено в усіх країнах розселення української еміграції багато віч і зборів, скерованих у тому ж напрямку.

В усіх країнах світу провідні фракції УНРади йшли на найтіснішу співпрацю з усіма українськими середовищами (навіть з тими, що поборювали УНРаду), в протидії московській реакції, тим самим здійснюючи творення єдиного протимосковського фронту на практиці.

З ініціативи кіл УНРади було переведено історичну нараду українських (усіх без винятку) партій і політичних середовищ у Мюнхені, в червні 52 року, і таку ж нараду в грудні того ж року, теж у Мюнхені.

Протидією кіл УНРади було стоперовано в грудні 52 року спробу делегації УКК втягнути українські організації, а найперше УНРаду, до участі в КЦАВ-і.

Нарешті в пропаганді (антимосковській і антиімперіялістичній) партії УНРади й діячі УНРади сказали далеко не останнє слово, резонанс від якого подекуди звучить і досі й ще звучатиме довго.

Озираючись отак назад, треба ще раз рішуче підкреслити, що в боротьбі проти наступу білої московської єдиноділимської реакції на українство, на українську визвольну ідею й визвольну боротьбу УНРада була центром тієї боротьби, її організатором і **форпостом**

незалежності української визвольної політики.

Та інакше й не могло бути.

Почуття великої історичної відповідальності перед народом стоїть на стороні всієї діяльності Української Національної Ради. І в цьому її сила. УНРада слабка фінансами, але вона сильна й велика цим почуттям своєї відповідальності, своєю ідеєю єдності українських національних сил, як також цілковитою своєю незалежністю від будь-яких «приватних кіл».

УНРада не є приватна інституція.

На тлі цього всього постає питання: чому ж проти УНРади останнього часу зчинився такий шум у деякій українській пресі й поза пресою, в голосній і шептаній пропаганді? Що такого сталося, щоб вістря зброї, яке мусить бути скероване проти московського, антиукраїнського, зажерливого табору, панове деякі з українських патріотичних середовищ повернули проти УНРади? Що таке вчинила УНРада, щоб її поборювати? Справедливість вимагає відзначити, що боротьбу проти УНРади ті середовища провадили давно, з самого моменту постановля УНРади, однак те, що відбувається останнього часу, це явище виняткове своїм характером.

Панове всі присутні знають, що відбувається, чули й читали всі ті вирази проти УНРади, їхній зміст, їхній

характер, їхні перли, й думаю, що повторювати їх тут було б зайвим. Натомість вияснимо, що ж сталося, з якої причини стільки такого шуму.

Проте треба, мабуть, усе таки підкреслити, які в основному обвинувачення висувуються проти УНРади пресою ОУНР, УГВР та гетьманців. Це: обвинувачення УНРади в співпраці з російськими імперіялістами, в перетворенні УНРади на зряддя московської політики, у втягненні УНРади в «кцабівське трясовиння», в порушенні й зраді єдиного українського національного фронту. Всі ці страшні обвинувачення, і оком не зморгнувши, «полемісти» висувують проти УНРади на підставі тих подій, що заіснували за останнє півріччя на відтинку взаємин між колами УНРади й Американським Комітетом та між колами УНРади й КЦАБ-ом.

Коли проаналізувати ті події, навіть коли просто з ними ознайомитися, то стає ясным, що всі закиди УНРаді, всі ті «сім смертних гріхів» є витвором злої волі. Це зумисна кампанія дезінформації, дискредитації. Хоч, здається, та палка б'є самого того, хто нею розмахує, писання згаданої преси дискредитує тих, хто їх пише, — і стилем того писання, і його змістом.

З того, що закидають УНРаді, нічого не існувало й не існує. УНРада ані не пішла на співпрацю з московськи-

ми імперіялістами, ані не продалася. ані не перетворилася на додаток до КЦАБ-у, на знаряддя московської політики. До речі, можу прозрадити, що є спеціальна постанова Президії УНРади, в зв'язку з акцією Ам. Комітету. про невходження УНРади й Державного Центру до жадних приватних комбінацій. Бож навіть найменш удумливому ясно, що впрягти УНРаду в якусь приватну комбінацію, скажімо, в систему СОНР-у, КЦАБ-у чи якусь іншу — це значить загубити її. Бож найменш удумливому ясно, що втягти УНРаду в якунебудь приватну авантуру, аранжовану московськими імперіялістами, — це значить перекреслити УНРаду й її національний прапор, скинути її з рахунку, як передпарламент українського екзильного Державного Центру, як українську національну репрезентацію в світі.

Втягти бо УНРаду в якусь таку приватну авантуру легко, але витягти її потім було б неможливо, як з могили.

Цього не сталося, бо не могло статися, і даремно супротивники УНРади зчиняють галас.

Що ж, які події відбулися за це останнє півріччя, що спричинили ту антиунрадівську кампанію?

А події сталися ось які:

Вірна своїй настанові, що вона існує для слугування українському народові, а не будь-яким приватним комбіна-

цям, та ще аранжованим з боку московських імперіялістів, і поставивши собі за мету створення антимосковського, антиімперіялістичного фронту поневолених народів. УНРада, точніше — її Виконавчий Орган та її фракції, взялися за організацію такого фронту поневолених, з метою створення їхнього координаційного центру в протипагу КЦАБ-ові.

Це була реалізація концепції цілком відмінної від концепції КЦАБ-у та концепції Ам. Комітету.

Заходи в цьому напрямку було роблено давно, але здійснюватись це конкретно почало лише останнього часу, з так званого «Карлсруе».

В Карлсруе, як відомо, відбулася нарада представників грузинської еміграції, білоруської та представників українського Державного Центру, що відразу звернула на себе увагу російських політичних кіл і Ам. Комітету своїм недвозначним настановленням і призначенням.

Потім, трохи згодом, відбулася нарада в Парижі трохи ширша, нарада групи національних репрезентацій, що пізніше дістала назву «Паризький блок». У Парижі, як відомо, було підписано спеціальний меморіал і послано до Американського Комітету. Меморіал Паризької угоди.

Цей меморіал був не сприйнятливий для Американського Комітету, про що

свідчить відповідь м-ра СТИВЕНСА з 4. травня м. р. Та й очевидно, він не міг бути сприйнятий як дуже відмінний від настанов Ам. Комітету, а особливо від позицій протегованого й організованого тим Комітетом КЦАБ-у.

На честь тих, що підписали паризький меморіал, треба віднести, що вони не зреклися своїх позицій, висловлених у меморіалі, а стояли на них твердо.

Місяцем, чи півторма, пізніше відповіді м-ра Стівенса відбулася скликана з ініціативи Ам. Комітету конференція в Тегернзе, в Німеччині. Ясним було й є, що Ам. Комітет мав на меті поширення й удосконалення КЦАБ-у, перетворення його в справжній координаційний центр, відповідний його відомим плянам, що впливають із самої формули — «общий фронт народів России». Але також ясне й те, що національні групи Паризького бльоку пішли на ту конференцію з своєю метою — з метою створення **нового** зовсім координаційного центру на зовсім інших, не-кцабівських засадах.

Була ж то конференція груп Паризького бльоку, з одного боку, й КЦАБ-у — з другого.

Відбулося цікаве змагання представників неросійських народів з представниками московського єдинонеділімства. У цьому змаганні кцабівці, москов-

ські єдиноділимці зазнали цілковитої поразки.

Як відомо, у висліді того всього КЦАБ розколовся.

Це було перемогою антимосковської об'єднаної акції представників поневолених народів. Частина КЦАБ-у на чолі з Ніколаєвським пішла з групами Паризького бльоку, щоб творити новий координаційний центр, на інших засадах. Частина ж КЦАБ-у лишилася при своєму (на чолі з Керенським і Мельгуновом). Пізніше, як відомо, Ам. Комітет відмовив КЦАБ-ові в фінансовій допомозі. Хоч пізніше, Ам. Ком. відмовив ще декому в дечому, але про це нижче.

Нема сумніву, що розкол КЦАБ-у — це був солідний осяг української політики та наших союзників у цій акції. Це був успіх національних центрів, об'єднаних у Паризькому бльоці. І це ж була тяжка поразка для московської єдиноділимської реакції.

На порядок денний було поставлено питання про створення нового координаційного центру — вже центру поневолених народів і російської репрезентації, в особі групи Ніколаєвського головним чином. Цей центр мав би бути на новій основі, на новій платформі.

Але ясним є (й було), що це мав би бути компроміс. Компроміс між старою основою й новою, між поневоленими народами й представниками таки ро-

сійського єдиноділімства, які з свого політичного кредо не хотіли зрезигнувати і навіть у статут нового центру ставили (і вставили) пункт про входження до центру однаковою мірою і з однаковими правами й тих, що борються за розчленування московської імперії, й тих, що борються за її збереження, що ісповідують доктрину єдиної й неділимої Росії. Правда, це не так гостро було сформульовано, але точно в такому дусі. Зрештою всі мали нагоду читати пізніше т. зв. «Проект статуту МАКЦ-у» і в початковій і в остаточній редакції, — і бачити цей дивний пункт.

Новий центр проєктовано назвати МАКЦ (міжнаціональний антибольшевицький координаційний центр). Повторюю, це мав би бути компроміс, що само собою зрозуміло.

Відбулася складна й тяжка боротьба в проєктуванні цієї дитини компромісу, цього нового центру, з абсолютною очевидністю, що з того вийде пшик, бо занадто протилежні полюси мали прийти до компромісу, і якби це сталося, — це було б сьоме чудо світу. Кожна сторона в тому змаганні, в тому компромісі хотіла бути горою. Що з цього могло вийти, крім пшику? Йшлося, мабуть, тільки про те, в кого не витримають нерви й хто перший цю Сізіфову працю кине.

Але ніхто не кинув, акції не зірвав.

Статут, дитину неймовірного й неприродного компромісу, було таки укладено. Кимсь там підписано й послано на апробату чи на затвердження до Ам Комітету...

Як поставилася УНРада, в особі її Президії, до того статуту? Президія, якщо говорити про остаточне рішення про рішення цілості, того статуту не схвалила. Президія, як цілість, була проти приступлення до МАКЦ-у на основі такого статуту. І то найголовніше з таких причин: у статуті було зафіксоване явне «непередрішенство», не враховано поправок і побажань фракції УНРади, особливо щодо визнання права за народами ССРСР на автоматичне відновлення незалежних держав там, де вони були вже, а також у кінці статуту в останній і остаточній редакції було додано пункт, продиктований категорично Американським Комітетом, в якому недвозначно декларувалося згоду на плебісцит, то пак на волевиявлення народів... після остаточної ліквідації большевизму.

Ясно, що чинники УНРади не могли на такий статут і на такий центр погодитися.

В цьому питанні було сказано тверде слово й те слово зафіксоване для історії.

Та скоро ця проблема взагалі одпала. Справу перерішив Американський Комітет, поставивши на цьому новому

центров; кралку, що видно з телеграми Стівенса з 22. серпня. В телеграмі говориться про відмову Ам. Ком. підтримувати заходи щодо творення нового координаційного центру. А 27. серпня м. р. Американський Комітет видав комунікат з приводу **неуспіху** заходів творення «общего фронту» і єдиного центру «боротьби з большевизмом».

Які справжні причини такого раптового повороту — невідомо. Я думаю, що це справа чисеї вищої політики. Але один вислід цієї всієї епопеї треба спеціально підкреслити: після розламу КЦАБ-у Ам. Комітет відмовив у фінансовій підтримці тій частині, що заявила таки справжнім КЦАБ-ом під проводом Керенського та Мельгунова. І про цю відмову було заявлено публічно. Якщо це означає ревізію в ставленні Ам. Комітету до московського єдиноділімства, то це треба тільки вітати.

Підсумовуючи тепер усю цю епопею, треба категорично відзначити, що вся справа з «альянсом» між групами Паризького бльоку та групами КЦАБ-у далі стадії шукання компромісу при непереможних перешкодах не пішла. А справа з новим центром і його статутом була ще дуже далека від завершення, і чим би вона зкінчилася, якби не несподіване рішення Ам. Комітету, невідомо. Натомість абсолютно відомо, що УНРада й її чинники в та-

кий центр, із таким статутом ніколи не увійшли б. Хібащо хтось може виламався й здумав би робити політику іменем УНРади на свій «страх і ризик».

Ось які події відбулися, ось що сталося за останніх півроку.

Хіба ще треба говорити, що всі обвинувачення УНРади в запродавстві московським імперіялістам, у перетворенні УНРади на знаряддя московської політики тощо зовсім не слушні, а всі, хто виступав і виступає проти УНРади в пресі, не мають рації?

Ні, УНРада стояла й стоїть твердо на своїх випробуваних позиціях, не запродалась і на співпрацю з московськими імперіялістами не пішла.

На окрему увагу заслуговує обвинувачення УНРади в зламання українського єдиного фронту. Мені особисто це страшенно подобається. І то подобається саме тому, що ніхто інший, як ваш покірний слуга, не від кого іншого, як від тих самих, що нині роблять той закид, витерпів багато нападів якраз за це гасло — за гасло творення єдиного національного протимосковського фронту. Але хто б там це гасло не підніс, факт залишається фактом, що гасло про творення єдиного національного фронту вийшло з середовища УНРади.

Не приховую, що не всі в УНРаді це гасло, цю ідею поділяли. А деякі вперто не поділяють і тепер. Але не во-

ни — вся УНРада. Все, що робила УНРада як цілість, протягом останніх двох з половиною років на відтинку боротьби з білим московським імперіалізмом, — це все було насамперед творення єдиного національного протимосковського фронту на еміграції. І вона того фронту не зламала. Ні, УНРада єдиного національного протимосковського фронту не зламала.

Атакувати сьогодні УНРаду за вигадані злочини, поборювати її й компромітувати — це значить лити воду на ворожий, московський імперіалістичний млин.

Не треба лити воду на ворожий млин. Він і так добре крутиться.

І не треба допомагати ворогам української самостійницької ідеї розламувати нас. Вони й так добре працюють.

Я не збираюся ні з ким на цю тему унрадівських гріхів полемізувати, я тільки вияснюю.

Полемізувати ж нема про що. Ті, що атакують так неперемінливо УНРаду, не помічають, що вони самі з собою полемізують і самі себе заперечують (часто в тому ж самому числі газети).

Так, в одному й тому самому числі «Українського Самостійника», офіціозу ОУНР, на одній сторінці надруковано найбрутальніші випадки проти одного члена Президії УНРади, а на другій сторінці, тут же поруч, видруковано дитирамби йому, залицяння до нього,

запрошення покинути УНРаду й творити спільно з діячами ОУНР та СГД якийсь інший центр.

Ну хіба ще треба тут покривдженому встрявати в полеміку?

Біда наша в тому, що над нами часто тяжить, як прокляття, оте: «Бий свій свого, щоб чужий духу боявся!»

А битися нам і нема чого.

Особливо ми це збагнемо тоді, коли нам доведеться стати до великої вирішальної боротьби, віч-на-віч із могутнім ворогом. Не один тоді схопитися за голову, озираючись на сьогоднішній день, зрозумівши, яку ми шкоду робимо самі собі та яку втіху ворогам. Щоб тільки не було запізно.

Отже, всі ті панове, що нападають і хочуть нападати на УНРаду! — ви на хибній дорозі. Не шукайте дірки на цілому, не вигадуйте «запроданства» і «зради» там, де їх нема. Зрештою, не осмішуйте самі себе.

Дійсність показала й показує, що справа стоїть зовсім не так. Дійсність показала, що УНРада твердо й несхибно стоїть на сторожі українських національних інтересів. УНРада була й залишається головною фортецею української визвольної боротьби, без завоювання, без опанування якої вороги українського «сепаратизму» ніколи не зможуть українську проблему змайоризувати в московському імперіялістичному комплексі.

ЩО Ж МУСЯТЬ ПРОТИСТАВИТИ
ВОРОГАМ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙ-
НОСТИ УКРАЇНЦІ, ЩОБ БОРОТЬБУ
З ЧЕРВОНИМ І БІЛИМ МОСКОВСЬ-
КИМ ІМПЕРІЯЛІЗМОМ ВИГРАТИ?

Завжди і всюди — єдиний україн-
ський фронт.

Завжди і всюди треба стреміти до ви-
ключення міжусобиці, гризні та чвар.
Ми дуже часто самозасліплені й само-
закохані, нетерпимі, за дрібними речами
власних амбіцій не бачимо речей вели-
ких, головних, — втрачаємо перспекти-
ву й почуття реального. Багатьом зда-
ється, що їхній «ізм» — це альфа й оме-
га, це той чудодійний засіб, що від ньо-
го сама собою постане самостійна й не-
залежна Україна, варто лиш обстоювати
цей «ізм» до втрати свідомости й якнай-
голосніше про нього кричати, підкоря-
ючи, підгортаючи всіх інших під ноги.
А тим часом це трагічна помилка. Єди-
ним для нас чудодійним засобом може
бути тільки спільна, об'єднана дія всіх
«ізмів», на визвольному фронті, макси-
мальне згуртування всіх українських
політичних, дієздатних сил. Ми ще не
такі багаті, щоб дозволити собі грома-
дянську війну, — ми ще не маємо своєї
держави й не маємо до чого прикладати
та на кому випробовувати свої «ізми».

Атмосфера міжусобиці створює занад-
то глибокі щілини в нашій спільноті, в
які ворог пхає своє диверсійне паліччя.
І тих щілин занадто багато.

Це наводить страх — наявність у нас великих розколин. Особливо це жахає, коли дивитися в завтрашній день і знати, що еміграція може спричинитися до створення завтра великих розколин серед усього українського народу. В цьому буде запорука нашої погибелі, нашої програної в боротьбі з ворогом, що поб'є нас частинами, або ще поб'є нас нашими ж руками. Це вже було. Та й не раз! Цього можна уникнути, створивши передумови єдиного всеукраїнського фронту ще тут, з усіх політичних сил, що існують на еміграції.

Ідеальним було б — об'єднання всіх навколо єдиного українського політичного центру. Багато різних сектярів кричать що це утопія. Якщо це утопія справді, то тоді й самостійна Україна утопія. Але мабуть, у цих засліплених людей (чи вони чистокровні демократи, чи чистокровні й найправовірніші націоналісти) говорить не глибокий ідейний фанатизм, а звичайний наш, рідний, спадковий анархізм.

Якщо об'єднання політичних сил одного народу в умовах спільної загроженості ззовні — це утопія справді, то тоді нам нема чого рипатися й нема чого сподіватися свободи й своєї держави. Можна з певністю сказати, що ми її ніколи не матимемо.

Деякі з фанатичних ворогів української консолідації про це прекрасно знають; і тому вони в своїх надіях спира-

ються лише на віру в окупацію України з боку якогонебудь «визволителя». Вони не тільки в те вірять, вони того хочуть. І саме тому хочуть, що думають, що окупант саме їх посадить за гавляйтерів і тоді вони зможуть з усіма своїми супротивниками розрахуватися.

Сумно, але це факт. І це вислід (а може й причина) нашого внутрішнього розбиття і взаємозаперечення.

А тим часом — об'єднання всіх навколо одного політичного центру — це зовсім не утопія. Аджеж об'єднується кожна нація в світі (кожна!) навколо свого єдиного уряду. Інша справа, що уряди можуть мінятися, але поки уряд стоїть, то він є об'єднуючим центром для всієї нації. Ще не було такого прикладу в історії, щоб якийсь нарід мав у державі одразу кілька урядів і та держава могла довго існувати цілою.

Це тільки було в розваленій російській імперії в часи громадянської війни, тоді було багато урядів, тоді було в самій Україні кілька (а може й кільканадцять) пашківських республік, але на те й була громадянська війна. Але, як ми знаємо, держави від того не постало. Україну було побито саме через існування багатьох пашківських республік на одній території. Хіба ще треба кращої науки? Тож, маючи таку добру науку перед очима, нашій політичній еміграції треба прагнути до ліквідації багатоцентро-

вості, до створення **єдиного** політичного центру.

Таким центром може бути УНРада. І, на мою думку, тільки УНРада, з її конституцією (ТИМЧАСОВИМ ЗАКОНОМ), спланованою на цілковиту консолідацію всіх діючих визвольних сил українського народу.

А чому вона не може бути таким єдиним центром? Чому не можлива консолідація всіх українських політичних сил навколо цього центру? Що цьому на перешкоді?

Ніщо цьому не стоїть на перешкоді, лише брак доброї волі.

Багато було (і є) шуму навколо ідеї цілковитої консолідації навколо УНРади. Шум той був з різних боків, як ми знаємо. Але мене особисто ніхто ані на крихту не переконав, що ця ідея хибна. Навпаки, я щораз більше переконуюся в її слушності і дивуюся геніальній політичній прозорливості тих, що творили конституцію УНРади. Ця конституція якраз передбачає найповнішу консолідацію всіх українських політичних сил. Власне, без цієї конституції, без такого її цілеспрямовання УНРада не мала б жадного сенсу.

А коли взяти ще до уваги те, що УНРада збудована не спадщині попереднього етапу визвольної боротьби, капіталізуючи її, то питання, навколо чого має об'єднуватися українська еміграція, хіба не бездискусійне?

УНРада існує як прапороносець легітимності, як передпарлямент законного останнього уряду незалежної України — Уряду УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ, ЩО ПОСТАВ І ІСНУВАВ ВОЛЕЮ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ і що ще й досі є незаперечним, великої ваги політичним фактором для своїх і чужих.

Цю спадщину ми мусимо шанувати й свято берегти і на її основі величню й так потрібну будову єдиного українського національного політичного центру будувати.

Ось що мусить бути протиставлене ворогові.

І тут жадні сектярські амбіції чи групі дрібні калькуляції не можуть іти в рахубу. В ім'я цього можна кожному з деяких своїх амбіцій та ресентиментів зректися.

Нема такої високої ціни, яка була б зависока за довершення цього. Бо лише тут лежить шлях до перемоги.

ЗАПИТАННЯ й ВІДПОВІДІ

Примітка: Тут подано разом запитання, що були задані в Менчестері, Нотінгамі і в Лондоні. Не увійшли сюди тільки ті запитання й відповіді, що були повторенням (яких, до речі, було багато).

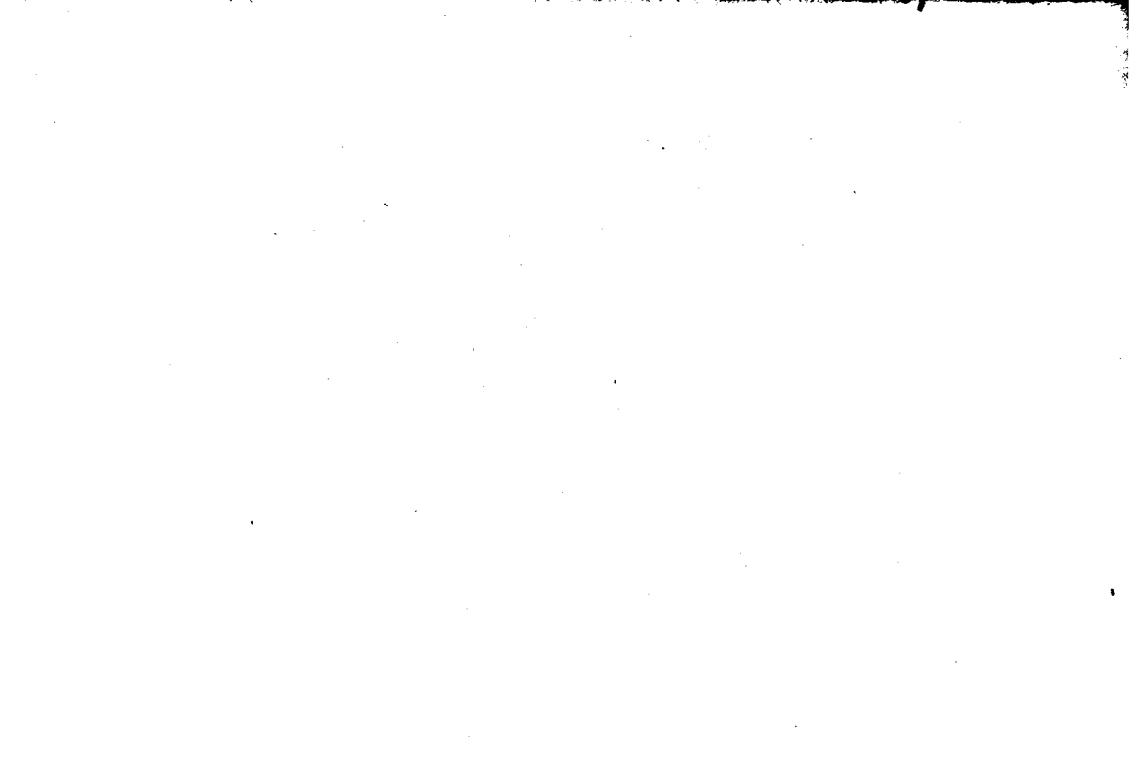
Прізвища авторів запитань поставлено тільки під запитаннями особливо оригінальними.

ЗАПИТАННЯ: — Як, на Вашу думку, чи буде ж довершена консолідація і навколо чого, і коли?

ВІДПОВІДЬ: — Я думаю, що консолідація української еміграції буде довершена, і саме навколо Української Національної Ради. А коли? Як добре припече. Коли ступінь тиску жорстокої дійсності на нас трохи підвищиться.

ЗАПИТАННЯ: — Як Ви дивитеся на визвольну боротьбу в краю, тобто повстанський рух і намагання його розгорнути, в той час як от, приміром, поляки з еміграції дали наказ повстанську боротьбу згорнути, бо то марне пролиття крові?

ВІДПОВІДЬ: — Я на визвольну боротьбу «в краю» дивлюся трохи інакше, не звужуючи її до партизанки в окремих місцевостях. Для мене співвідношення між партизанкою й визвольною боротьбою в цілості, таке ж як між «краєм» і цілою Україною.

З мого погляду — українська визвольна боротьба, — це насамперед кропітка й ризикована національно усвідомча, будуюча праця в школах, університетах, міністерствах, в армії, в літературі, в мистецтві, в Академії наук. Це національна праця в глибокому, найглибшому запіллі ворога на всіх ділянках національно-суспільного життя України. Це боротьба проти режиму в різних формах, аж до національної опозиції в комуністичній партії та в комсомолі (про що, до речі, не бракує фактів, взяти б хоч би факт розгрому Львівського обкому комсомолу за націоналістичні ухили). В цілому — це будовання самостійної і незалежної України насамперед у серцях і душах мільйонових мас українського народу, це гартування й виховування національних сил. Ось це, на мою думку, реальна й безперечно існуюча наша визвольна боротьба в «краю», який (край) простягається від Карпатських гір і закарпатських схилів аж до Дону і від Білоруси до Чорного моря.

Щождо повстанської збройної боротьби, то це тільки частка від цілоти, це одна з форм. Я не є в даному випадку спеціалістом від партизанки. Тут пальма першости нібито належить ЗП. УГВР, якщо спиратися на її комунікати та відповідні інформації з

фронту партизанської боротьби, тож їй і карти в руки.

Щождо пролиття крові, то в боротьбі це неминуче. І якщо хочете, то, мабуть, найбільше все таки крові ллється на отому фронті визвольної української боротьби, про який я говорив. Стільки, скільки ворог знищив і нищить діячів української культури, науки і взагалі національних наших кадрів за «буржуазний націоналізм», проявлюваний на всіх ділянках, — таких жертв ніяка партизанка не знала й не спричинила.

Щодо наказу поляків з еміграції про згорнення повстанської боротьби, то польський наказ, очевидно, мають виконувати поляки. Тут тільки можна з певністю сказати, що всі ті польські інсургенти, які склали зброю, без сумніву, опинилися на Сибіру і своєю кров'ю пролляли там. Так що вийшло так-на-так.

ЗАПИТАННЯ: — Чи правда, що в УНРаді не було однозгідности в питанні переговорів з КЦАБ-ом та щодо схвалення статуту нового КЦАБ-у — МАКЦ'у? І чи правда все те, про що писав п. О. Бойдуник в останній своїй статті в «Українському Слові» про розбіжності в УНРаді. Чи Ви ту статтю читали? Вона називається «ДЕРЖАВА ПОНАД ПАРТІЇ».

ВІДПОВІДЬ: — Статтю інж. О. Бойдуника я читав. Так само знаю доклад-

но про позиції всіх фракцій щодо Статуту МАКЦ-у та переговорів із КЦАБ-ом. Отже відповідаю на це складне питання про однозначність та чи правду написав інж. Войдуник про розбіжності.

Інж. Осип Войдуник написав у своїй статті правду, бо Член Президії УНРади і Заступник Голови УНРади не може написати неправду.

Одначе, — я гадаю, що це питання зараз не суттєве, бо УНРада в особі її Президії вийшла з цілої тієї епопеї в остаточному висліді без жадних розбіжностей. Як відомо, завжди в процесі обговорення, як правило, бувають відмінні точки погляду, бувають дискусії, шукання найправильнішого рішення; це все нормально, але це ще не є розбіжності доти, доки не дійшло до розбіжностей при завершенні всієї справи. Фатальними є розбіжності в остаточних рішеннях цілості. Так от при остаточному рішенні справи УНРада, як цілість, вийшла без жадних розбіжностей. А тому думаю, що помилкою було б при такому факті якийсь розбіжностей шукати, скажемо, от на наших зборах. Пощо намагатися зазирнути на «кухню»? Важливо, що УНРада, як цілість, до жадного КЦАБ-у не пішла, Президія жадного статуту «МАКЦ»-у не схвалювала й нікого не уповноважувала підписувати і нікого не уповноважувала до МАКЦ-у

на підставі такого статуту вступати.
За це я вам ручусь.

ЗАПИТАННЯ: — Чи було на нарадах усіх українських політичних партій обговорювано (себто ухвалювано), що будь-яка політична партія українська має право на власну руку провадити переговори з КЦАБ-ом, а чи на власну руку приступати до співпраці з Американським Комітетом?

ВІДПОВІДЬ: — Ні, таких ухвал, що санкціонували б право будь-якій окремішній партії провадити на власну руку переговори з КЦАБ-ом, а чи приступати до співпраці з Ам. Комітетом, не було на жадній нараді всіх українських політичних партій.

ЗАПИТАННЯ: — Що ж сталося з КЦАБ-ом і в якому стані МАКЦ, і які заходи робить Американський Комітет щодо створення нового центру?

ВІДПОВІДЬ: — Проперше, вже говорено. Щодо заходів Ам. Комітету в справі створення нового центру, то поки що про те нічого не відомо. Тобто покищо ніяких спеціальних заходів нема, якщо не рахувати згаданого вже перекреслення МАКЦ-у, тобто компромісового проєкту нового центру. Сьогодні всю увагу скеровано представниками Ам. Комітету на укомплектування національних секторів радіо «Звільнення».

ЗАПИТАННЯ: — Чому Ви не приїздили

до Англії раніше, а приїхали аж тепер, коли УНРада нагрішила, щоб її виправдовувати?

ВІДПОВІДЬ: — Я раніше не міг приїхати через стан здоров'я і дуже шкодую. Але мій приїзд міг би й тепер не вдатися через доноси добрих людей, та, на щастя, зло не завжди бере гору над добром. УНРада зовсім не потребує виправдовування, й тому я не для того приїхав сюди. УНРада не вчинила жадного з тих гріхів, які їй закидають. Про це вже була мова. Виправдовуватися треба буде тим, хто УНРаду чорнив і поборював.

ЗАПИТАННЯ: — Чи має УНРада якийсь стосунок до боротьби в краю?

ВІДПОВІДЬ: — Так, УНРада має стосунок до боротьби в краю. І, уявіть собі, дуже великий, незрівнянно більший, аніж будь-хто інший із претендентів на репрезентацію тієї боротьби. Я під боротьбою в «краю» розумію боротьбу українського народу в усій Україні в усіх її (тієї боротьби) формах, на всіх ділянках національного життя, — це боротьба української інтелігенції на ниві національного усвідомлення українського народу під ризиком втратити за це життя; це боротьба на культурній, літературній, мистецькій та науковій ниві за ставлення української національної культури й науки, за створення національних вартостей... Це кропітка й невпин-

на боротьба проти режиму, проти московського окупанта в найглибшому заціллі — в школах, ВУЗ-ах, міністерствах, наукових інституціях тощо, включно до високих партійних установ. Це національна опозиція режимові на всіх ділянках. І в цій боротьбі безліч людей іде на смерть і на каторгу. Так само це й збройна боротьба в окремих місцях, яка, збройна боротьба, не припиняється зрештою протягом усіх 36-х років советського панування, спалахуючи то там, то тут.

Який же стосунок до того всього має УНРада, відколи вона існує? В чому її роля тут?

Стосунок УНРади до боротьби в Україні в тому, що вона є джерелом надхнення й віри в перемогу для всього українського народу, а насамперед для борців за його свободу там. Адже про існування УНРади, як політичного центру, як українського екзильного уряду, що обстоює інтереси українського народу перед усім світом, знають по всій Україні. Завдяки цьому УНРада виконує функцію мобілізаційного чинника й джерела моральної сили для всього українського проти московського зацілля.

Ось такий стосунок має УНРада до боротьби в «краю», і в цьому її коло-сальне значення.

ЗАПИТАННЯ: — Чи не краще було б діячам УНРади прийти просто до мі-

стера Стівенса й домоворватися з ним, аніж іти на розмови з москалями?

ВІДПОВІДЬ: — Це було б справді найпростіше. Але життя, бач, поставило трохи іншу проблему, аніж домоворвання з містером Стівенсом. Мовилося, як відомо, про боротьбу з російською еміграцією за впливи в американському політичному світі. Для цього треба було стати з московськими єдинонеделімицями — Керенськими, Мельгуновими й іншими — до змагання. А чому й не стати? Нам не властивий комплекс меншевартісности й страх перед ворогом. Керовані комплексом повновартісности українці, разом з своїми союзниками, стали до змагання й боротьбу виграли, — КЦАБ розпався. Хіба це так погано?

ЗАПИТАННЯ: — Чому українці пішли з поклоном до росіян, а не навпаки? Розмови ж провадилися, здається, в місці резиденції КЦАБ-у?

ВІДПОВІДЬ: — Поперше — українці не пішли ні до кого «з поклоном». Українці пішли в самісінький ворожий табір для боротьби, і це мусить робити їм честь у ваших очах. Перед Тегернзе стояло питання руба: йти чи не йти до Тегернзе. І тоді один з учасників наради висловив таку формулу: «Щоб заповлювати ведмедя, треба йти до його барлоги. Так робить ко-

жен мисливець, що справді хоче ведмедя заповоловати.»

Підстрелений «ведмідь», як бачимо, розщепився надвоя.

ЗАПИТАННЯ: — Заслуга в тому, що КЦАВ розпався, належить усій українській еміграції. Хіба не так?

ВІДПОВІДЬ: — Абсолютно правильно. Але найперше вона належить УНРаді, що є політичним авангардом української еміграції й що ту акцію конкретно провадила, ще й під атаками своїх різних безвідповідальних людей.

ЗАПИТАННЯ: — Чи має право УНРада репрезентувати увесь український нарід?

ВІДПОВІДЬ: — Скільки я зрозумів Вас, справа стоїть так: чи, мовляв, не вистачило б УНРаді якоїнебудь «пашківської республіки», щоб і інші могли собі щось мати, якусь волость? Ні, не вистачило б.

УНРада має право (абсолютне й незаперечне право!) репрезентувати увесь український народ, тобто репрезентувати його інтереси перед усім світом і боротися за його свободу. Має таке право.

От якби сказали, чи має право УНРада експлюатувати, поневолювати й визискувати український народ, — то такого права УНРада не має. Або якби сказали, чи має право УНРада жирувати на крові й сльозах українського народу, експлюату-

вати його визвольну боротьбу, — то такого права УНРада не має.

ЗАПИТАННЯ: — Хто, на Вашу думку, має найбільші заслуги в постанові УНРади?

ВІДПОВІДЬ: — У мене нема такої мірки, якою я міг б виміряти, хто саме, яка фракція має найбільші заслуги. Я думаю, що всі фракції мають найбільші заслуги в організації Української Національної Ради. Якщо ж мовиться про те, хто найбільше спричинився в останній фазі організації УНРади до завершення консолідації, — то, на мою думку, це... ОУНр. Бо цій організації було найтяжче викресати з себе іскру доброї волі, переломити себе й вступити до УНРади. Але вона ту іскру доброї волі викресала, і завдяки цьому ми на Першій Сесії мали організовану УНРаду, як вияв майже повної консолідації.

ЗАПИТАННЯ: — Як Ви ставитеся до галичан?

ВІДПОВІДЬ: — Я хотів би бачити, хто це задає запитання, бо тут на записці стоїть тільки закарлючка. Пощо ставити закарлючку? Це питання, як і кожне, можна ставити прямо, так само, як я от прямо на нього відповідав тим. За найяскравішу відповідь про моє ставлення до галичан міг би правити хоч би й от такий факт, який мені прийшов на пам'ять під впливом цієї дивної записки:

1945 року, в травні, після капітуляції Німеччини я мав нагоду спостерігати, як відступала на захід Дивізія «ГАЛИЧИНА». Після того, як дивізію почали таборувати й юнаки почали рятуватися втечею, в одному містечку за Юденбургом до мене підійшло двоє дивізійників у вояцьких одностроях, почувши мою українську мову, й довірливо поділилися своєю бідою: вони не зможуть вирятуватися, бо в них нема цивільної одежі. Тоді я вийняв з наплечника своє нове вбрання, а на додачу зняв із себе ще й піджак, і віддав їм обом, щоб вони те розділили й змінили свою декорацію... Їх не питав, чи вони галичани чи ні, хоч вони якраз були галичани. Ось такий принцип є і був ключем мого ставлення до проблеми завжди.

До речі, обидва юнаки врятувалися, і я, як кажуть, мав сатисфакцію, діставши від них подяку вже в Німеччині.

Я певен, що коли ці рядки дійдуть до них, вони відгукнуться й підтвердять правдивість сказаного тут.

ЗАПИТАННЯ: — Яка преса найбільше виступала проти консолідації?

БІДПОВІДЬ: — Різна. На жаль. Але найбільше мене здивувала преса ОУНр. В своєму доброму наставленні ми (я і мої друзі-однодумці) так далеко пішли, що висунули гасло відфашизовування тих, кого обвинува-

чують вороги й політичні супротивники в фашизмі. І от, замість принаймні сидіти тихо, преса ОУНР розпочала шалену кампанію проти нас, чи не для того, щоб змусити відректися від пропозиції... Але я все таки повторюватиму своє.

ВИГУК З МІСЦЯ: — Чи не доводить це, що Ви були не праві?

ВІДПОВІДЬ: — Ні, не доводить. Це лише доводить щось інше... Щождо доказів моєї правоти в цьому твердженні, що наші націоналісти не є фашисти, то я їх наводив досить свого часу в своїх статтях. Зараз можу тільки навести такий от доказ: до складу УНРади, нарівні з іншими, входить Організація Українських Націоналістів, як фракція УНРади. Якби наші вороги були праві, то тоді виходило б, що до УНРади входять фашисти. А тим часом в **УНРаді жадних фашистів нема**. Ті, що проєтували конституцію УНРади, теж були такого переконання, інакше вони не відвели б місця в УНРаді для українських націоналістів обох відламоків.

ЗАПИТАННЯ: — Які заходи робляться, щоб довести до повної консолідації?

ВІДПОВІДЬ: — З боку середовищ УНРади робилася низка заходів, про які всім відомо. Одним із тих заходів є також тримання дверей до

УНРади постійно відчиненими для ОУНР, СГД та інших.

ЗАПИТАННЯ: — Чи Американський Комітет — приватна установа?

ВІДПОВІДЬ: — Недавно на запитання групи громадян, українців із Бельгії, адресованому до американського міністра, в якому запитувалося, чому це Американський Комітет намагається увіпхнути українців до КЦАБ*у, міністер відповів, що Американський Комітет — приватна цілком установа й американський уряд до того не має жадного стосунку, а просять звертатися безпосередньо до Ам. Комітету. Про це була публікація в пресі. Самозрозуміло, що ми тут не будемо з американським міністром полемізувати, а повіримо йому.

ЗАПИТАННЯ: — На яких Ви позиціях стоїте, чи на позиціях Кеннена, чи на позиціях Стівенсона?

ВІДПОВІДЬ: — Я особисто дотримуюся принципу, що в боротьбі за наше визволення на позиціях не треба стояти, а треба рухатися. Я ніколи не поділяв політики стримування московського комуністичного імперіялізму, більше мені до серця політика визволення. Але не та, що її репрезентують «приватні кола». Мені до серця та політика, якої ще нема, — політика визволення від Росії, від панування Москви над нами, рішуча політика застосування Атлантийської Хартії до

уярмлених народів ССРСР. І думаю, і завжди говорив про це, що першою запорукою успіху для нас мусить бути активна, кожночасна, невпинна організація наших власних сил, організація сил усіх поневолених чужою імперією народів і боротьба з ворогом за всяких умов; ставка на цілковите розчленування ССРСР, тобто перебудова його на зовсім інших, справді демократичних засадах. Як бачите, це ані не позиція Кеннена, ані не позиція Стівенсона.

ЗАПИТАННЯ: — Чи провадилися переговори з ОУНР та УГВР про приступлення їх до УНРади?

ВІДПОВІДЬ: — Так. Після виходу ОУНР двері за ними не були зачинені, а так і стояли відчинені, чекаючи повороту цієї організації. І чекають і досі. Треба сподіватися, що ця організація ще раз викреше з себе іскру доброї волі й до УНРади приступить. Але, на жаль, усі переговори досі не дали жадних результатів.

Щодо УГВР, то розмови з ЗП провадилися увесь час, кілька років між представниками УГВР з одного боку та представниками ВО УНРади з другого, з наміром зліквідувати двоцентровість. Про ці переговори відомо всім з преси. Позиція конкретно нашого середовища: — нехай УГВР підпорядкується УНРаді, як її функція, тим вона буде визнана за єдиний револю-

ційний центр, буде скріплена іншими середовищами й таким чином перетвориться на політичний фактор великої ваги. Без цього — жадні «продовження уповноважень» з «краю» УГВР не допоможуть, вона мусить узяти на себе відповідальність і тягар обвинувачення за розбиття й творення двох центрів.

На жаль, нині УГВР заявила про зрив будь-яких стосунків з УНРадою. Тим гірше для діячів УГВР.

ЗАПИТАННЯ: — Чим треба пояснювати вихід С. Бандери з проводу ОУНР? Чи це занепад престижу Бандери, чи це своєрідний маневр?

ВІДПОВІДЬ: — Для мене це така сама таємниця, як і для Вас.

ЗАПИТАННЯ: — Яку позицію зайняла УНРада супроти роз'єднання церков?

ВІДПОВІДЬ: — Негативну. І увесь час вживалося заходів, щоб розбиття на церковному відтинку зліквідувати. Що з того не вийшло відчутних позитивних наслідків, то це, мабуть, тому, що серед нашої еміграції більше майстрів розбивати, аніж майстрів об'єднувати.

ЗАПИТАННЯ: — Чому нема українських пересилань БіБіСі?

ВІДПОВІДЬ: — Якраз учора я теж питав про це саме в БіБіСі. Мені сказали, що з цим питанням треба звертатися до англійського уряду.

ЗАПИТАННЯ: — Ви говорили про ренесанс із тими комуністами. А чому Ви не говорите про Центральну Раду й боротьбу армій УНР?

ВІДПОВІДЬ: — У своїй доповіді я говорив про Українську Народню Республіку й героїчну боротьбу армій УНР. Але відтоді минуло понад тридцять років. У ці роки ані Центральної Ради, як усім відомо, ані армій УНР на Україні вже не існувало, вони випали як реальний фактор. Це прикро, я волів би, щоб у ці роки якраз на Україні існували могутні армії УНР і берегли республіку збройною рукою на всіх кордонах. Ви теж цього хочите. Але в своїй доповіді я говорив не про те, що ми хотіли б, а про те, що було, про реальну, справжню українську дійсність в ці жахливих подан три десятиліття. Говорячи про це, я підкреслював, що хоч український нарід і лишився сам, але боротьба його проти московського окупанта не припинилася, лише набрала інших форм. На арену вийшли нові національні кадри з надр народу й ту боротьбу очолили, а чи це й чи ці люди подобається нам, чи ні — це не має аніякісінького значення.

ЗАПИТАННЯ: — Розкажіть, будь ласка, які саме партії УНРади поставилися за вступ до КЦАБ-у?

ВІДПОВІДЬ: — За вступ до КЦАБ-у не зголошувалася жадна партія УНРади.

ЗАПИТАННЯ: — Українські соціалісти називають деякі політичні партії, що входять до УНРади, фашистами та комуністами. Як Ви дивитеся на це?

ВІДПОВІДЬ: — Я гадаю, що це прикра помилка.

ЗАПИТАННЯ: -- Чи не могли б Ви роз'яснити, що це таке за російська газета «ОСВОБОЖДЕНИЕ», що виходить в УНРаді? І що таке НОРД?

ВІДПОВІДЬ: — «ОСВОБОЖДЕНИЕ» зовсім не виходить «в УНРаді» й зовсім не є російською газетою. «ОСВОБОЖДЕНИЕ» є органом міжнаціонального революційно-демократичного руху. Ця газета виходить по-російськи, а могла б виходити й по-німецьки. Момент мовний ще не є ознакою національної приналежності газети. Зі змісту газети можна безпомилково зробити висновок, що це газета антиімперіялістична, антимосковська й справді міжнаціональна.

Дехто порівнює, щодо її призначення, цю газету зі печальної слави «Східняком» пана Вайнбаума. Таке порівняння обсолютно не вірне. «Східняк» (чи «Шкідняк», як його називали в Америці) мав призначення п'ятої колони для розкладання й поборювання українців і був фальсифікатом, до того ж ще й на страшенно низькому культурному рівні. Це була помийниця анонімів.

«ОСВОБОЖДЕНИЕ» зовсім не має такого призначення. Його призначення — пряма й одверта чесна боротьба проти московського імперіалізму та організація на ту боротьбу всіх поневолених народів ССРСР. І «ОСВОБОЖДЕНИЕ» не є газетою анонімів, — за нею стоять реальні люди, серед автури Ви можете зустріти невідані імена п. Алексінського, Токаєва, Шамба Балінова та інших реальних політичних діячів. Я гадаю, що ця газета має велетенське політичне значення. Так принаймні оцінюють розумні люди з різних політичних еміграцій та й ті західні політики, що близько знайомі з нашою пресою.

Що таке НОРД? НОРД — це нова політична організація російських демократів, що стоїть на антиімперіалістичних позиціях, на позиціях визнання прав кожного народу ССРСР на національну свободу і у окремішність і державну незалежність. Розшифровується — Національна Організація Російських Демократів. Створена поступовішими російськими емігрантами в протипагу російським єдинонеділимцям.

Решту читайте в декларації НОРД-у.

Які взаємини між газетою «ОСВОБОЖДЕНИЕ» й НОРД-ом? Таке, як між цією газетою й політичними групами й діячами інших народів ССРСР. «Освобождение» — орган міжнаці-

онального революційно-демократичного руху. НОРД має тільки підтримку з боку цієї газети й місце для вислову на своїх сторінках.

ЗАПИТАННЯ: — Пане письменнику, скажіть, що ж це у нас робиться скрізь?! Один на одного клепає, один на одного доноси пише, один одного зневажає, один одного обливає брудом. Журба бере. І страх. Чи буде тому кінець і що з тим робити?

ВІДПОВІДЬ: — І мене журба бере. Все то вислід нашої емігрантщини, вислід певного морального розкладу, вислід нашої бездержавности, коли бракує відповідних стримуючих початків, ексзекутивних органів правопорядку. Чи буде тому кінець і що з тим робити? Кінця тому не видно і тяжко з тим боротися.

Десь я читав, що в Берліні організовано Товариство боротьби з брехнею. Може б і нам це зробити?

ЗАПИТАННЯ: — Якщо УНРада була ініціатором двох конференцій усіх українських політичних угруповань для зімкнення єдиного антимосковського українського фронту у червні й грудні минулого року, то чому опісля сама УНРада пішла на переговори з американськими т. зв. приватними колами і з москалями, а всіх решту учасників згаданих конференцій залишила?

ВІДПОВІДЬ: — З цього запитання проглядає певний жаль. Такий самий жаль проглядає (коли я те читав) і з усіх писань та нападів на УНРаду з нагоди «переговорів». Так ніби вийшов ось який конфуз: УНРада побігла по гроші, а решту лишила пальчики облизувати, бо їм, мовляв, грошей не дістанеться. Між іншим, один із найвидатніших борців проти УНРади в своєму листі до мене так і висловив свій жаль прямо: «щодо нашої боротьби проти УНРади, то це тому, що вона пішла туди без нас».

Бідоласі привиділося, що кола УНРади побігли галопом по гроші (по оті тисячі марок, про які невгавав писати «Український Самостійник»).

А тим часом УНРада не бігала до жадного корита. Не вірне й твердження, що УНРада пішла «на переговори з москалями». Спершу УНРада, вірніше представники ВО УНРади, пішла на переговори з представниками поневолених народів і створила Паризький бльоку, з метою організації об'єднання всіх поневолених народів у спільний фронт та з метою провадження антикцабівської акції, щоб створити новий координаційний центр. Після того, з метою організації такого нового центру на інших початках аніж КЦАБ, представники УНРади спільно з членами Паризького бльоку пішли на конференцію, скли-

кану з ініціативи Американського Комітету в Тегернзе. Про це я на своєму місці докладно говорив, і нема потреби повторюватися. Очевидно, якби статут МАКЦ-у був задовольняючий і якби на його основі новий центр був таки організований, як координаційний центр насамперед поневолених народів ССРСР, тоді стало б питання про співпрацю в ньому всіх українських політичних середовищ.

ЗАПИТАННЯ — Ви кажете, що жадна політична партія з УНРади не пішла до нового КЦАБ-у й статуту не схвалювала, що всі були проти, що існувала однозгідність. Чи це так? А ми знаємо точно, що це не так, що однозгідности не було.

ВІДПОВІДЬ: — Що ж, якщо Ви більше знаєте, то що я пораджу? Я твердив і тверджу про однозгідність в УНРаді в її остаточних рішеннях, яка, однозгідність, Вам чомусь не подобається. З рештою, моя справа берегти престиж УНРади, Ваша — той престиж руйнувати. Наші інтереси розходяться.

Серед усіх запитань були й запитання явно обструкційного характеру з боку деяких осіб, що мають чомусь до доповідача спеціальні, особливі «симпатії». Ані тема доповіді, ані взагалі проблема боротьби з московським імперіялізмом не могла перемогти гру-

пової злости й бажання хоч чимнебудь
напакостити.

ЗАПИТАННЯ: — В якій ролі Ви виступаєте? З чийого уповноваження? За чєю згодою Ви сюди приїхали? (п. Нерадько та п. Чорнорай).

ВІДПОВІДЬ: — Чи я вірно зрозумів: мовиться про те, в якій я формі тут, та з чийого дозволу.

Я тут — такий як я є, з усіма моїми «чинами й орденами». Цебто як член Президії УНРади й виконуючий обов'язки голови УНРади та, нарешті, як член УНРади.

Приїхав з дозволу англійського консула.

Доповідь робив без жадного дозволу. Хібащо мав би я про дозвіл питати в пана Керенського?

ЗАПИТАННЯ-КРИК: — Ви мене назвали «китайцем». Яке Ви мали право?!. (запитує молода людина)

ВІДПОВІДЬ: — Бог з Вами, я Вас уперше бачу. Але якщо Ви відчуваєте, що той вираз стосується Вас, то що я пораджу?

ТОЙ САМИЙ КРИК ТРИВАЄ. — Ми з Вами земляки. Я теж був репресований. Ми з Вами пам'ятаємо, як ходили у нас загони Фітільова й мордували населення. Для чого ж ви бороните того ката?

ВІДПОВІДЬ: — Я не пам'ятаю, як ходили загони Фітільова. Я старший Вас мабуть удвоє, але в революцію

мені було 10 років, і тому я це про-
гавив. Вас же тоді взагалі й на світі
не було, а Ви пам'ятаєте. А втім —
Ви кажете, що були репресовані, —
скажіть мені, за якою статтею Кар-
ного Кодексу Вас суджено, і я скажу
чи Ви мій земляк. (Людина розгуби-
лась і сіла, так і не відповівши на
запитання, хоч запитання було повто-
рене двічі. Як потім виявилось, це
був такий пан Бондар).

ЗАПИТАННЯ: — Ви організували мос-
ковську газету «Освобождение», щоб
розмножувати на Україні Фітільових?
(п. Барчук).

ВІДПОВІДЬ: — Ні, газета «ОСВОЖДЕ-
НИЕ» для того, щоб розмножувати по
той бік залізної заслони Хвильових. Га-
зета «ОСВОБОЖДЕНИЕ», скільки мені
відомо, зовсім не московська газета, що
видно й неозброєним оком, а це газета
міжнародного революційно-демокр-
ратичного руху. Ви іменуетесь про-
фесором, а вчора були советським
учителем, і мусіли б у таких речах
розбиратись. Ця газета, на мою дум-
ку, заслуговує на всяку пошану й під-
тримку. Призначення її — організація
революційно-демократичних сил усіх
народів СРСР проти московського ім-
періялізму. Ця газета — цілком не-
залежна як з політичного, так і з фі-
нансового погляду, — видається вона
на гроші читачів. Так само, як «Ук-
раїнські Вісті». Ви це прекрасно зна-

3а

ете, бо Ви в «Українських Вістях» працювали, і Ви б краще ось тут розповіли, як там люди працюють, як вони бідують у тяжкій матеріальній скруті показуючи зразки патріотизму й відданості українській визвольній ідеї, Ви б це зробили замість переинкоджати їм. Ви на тій праці не витримали і втекли. І Бог з Вами.

ЗАПИТАННЯ: — Чи відомо панові Баряному, що Хвильовий був членом партії? (п. Жовтьобрюх)

ВІДПОВІДЬ: — Певно. Я можу навіть уточнити — він був членом КПБУ.

ЗАПИТАННЯ: — А чому такий відплив з УРДП? (п. Барчук)

ВІДПОВІДЬ: — УРДП є одною з фракцій УНРади. Сила УНРади в силі її фракцій. Через це, мені здається, мивсі її кожен зокрема зацікалений в тому, щоб УРДП була сильною партією. І ця партія такою й є. Вихід пари людей разом з Вами — це не є жаден відплив.

(РЕПЛІКА З ЗАЛІ: — І добре, що відійшли. Баба з воза, кобилі легше!)
Ні, це зле, для тих, що відійшли, зле. Що їм робити отак самотою? Для того, щоб бути конструктивною силою, треба бути в якійсь конструктивній партії.

ЗАПИТАННЯ: — У журналі «ШТУРМ» уміщено вірш Малишка. Це — донос! МВД почитає вірша Малишка у Вашому журналі й репресує Малишка.

Нащо Ви робите доноси? (другий Барчук).

ВІДПОВІДЬ: — Насамперед — журнал «ШТУРМ» це журнал не мій, а, як відомо, військової антикомуністичної організації — ЛЕГІОНУ ім. СИМОНА ПЕТЛЮРИ. Подруте, мені здається, що Ви потрапили в колізію — Ви раз проти тих «кадрів, що ходять під егідою КПБУ й комсомолу», а раз за них. Потрете — зміщення вірша Малишка в журналі цьому — це не є жаден донос, а редактори жадні донощики. Інакше нам довелось б, ідучи за Вашою логікою, записати в донощики всю українську пресу на еміграції — стару, нову й найновішу. Бож у всій пресі віддавна і досить систематично друкуються твори підсоветських письменників і навіть цілі їхні книги: вірші Рильського, Бажана, книги Ю. Яновського, вірші Тичини (та ще раннього, контрреволюційного), фейлетони Остана Вишні, оповідання Гончара і т. д., і т. д.

Ще раніше хтось робив такий самий закид мені особисто за передмову до вірша Сосюра — «ЛЮБІТЬ УКРАЇНУ», що нібито ця передмова — це донос, бо там сказано, що мені відомо, що Сосюра був давно не в ладах із советською владою. Уявіть собі, що НКВД, чи там МВД, краще відомо про нелади Сосюра з владою, і давно-давно. Бо Сосюру безліч ра-

зів виключалося з партії за націоналістичні ухили, відновлювалося й знову виключалося за тридцять років його літературної діяльності. Так що МВД дуже добре знає, хто такий Сосюра, і констатація його неладів з владою — жаден донос. А от еміграція деяка не знає, хто такий Сосюра (і йому подібні, що ходять «під КПБУ й комсомолом»), а мусить конче знати, щоб у майбутньому не трапилося прикрої помилки. От для цього така передмова й написана.

ЗАПИТАННЯ: — Чому Ви вибрали за національні кадри КПБУ та комсомол?

ВІДПОВІДЬ: — Це невірно. Тобто невірно Ви приписуєте мені те, чого не було, зумисно невірно інтерпретуєте мою тезу про кадри. Я ніколи не «вибирав», як Ви кажете, «за національні кадри КПБУ й комсомол». Я в статті «Двічі два чотири», «Дніпро впадає в Чорне море» та в інших сконстатував і обстоював твердження, що справжні, масові кадри української визвольної боротьби та державного будівництва знаходяться там, удома, «під егідою КПБУ й комсомолу» і пезною мірою «навіть у самій КПБУ й комсомолі». Вони в армії й на виробництві, вони в державних установах і колгоспах, усюди... І там же підкреслено, що вони й у тюрмах і концентраційних таборах.

Багато було дискусій і шуму, але

ніхто цього твердження не спростував і не заперечив. Бо його не можна заперечити, бо в ньому велика правда. І тієї правди й ви не можете заперечити, а лише стверджуєте її, коли берете тут в оборону від уявних «доносів» Малишка та Сосюру. Бож Малишки й Сосюри — це й є ті національні українські кадри, які ходять не тільки «під егідою КПБУ й комсомолу», а є «навіть у самій КПБУ й комсомолі».

ЗАПИТАННЯ: — А чи це Ваше прізвище? (анонімова записка в Менчестері).

ВІДПОВІДЬ: — Це запитання ніби не має жадного стосунку до моєї доповіді, але в той же час воно має великий стосунок саме до моєї доповіді. 1946 року, в розпалі репатріації, в часи, коли був суворо заборонений будь-який виступ проти альянтів, до мене з'явилися двоє представників американської окупаційної влади на явну вимогу советської репатріаційної місії. Один із них виняв із кишені мою брошуру «ЧОМУ Я НЕ ХОЧУ ПОВЕРТАТИСЯ ДО ССРСР?», підняв угору й запитав:

— Це Ваше прізвище?

Вибираючи між почуттям жаху перед примусовою репатріацією й почуттям обов'язку, я вибрав останнє й відповів:

— Так, це моє прізвище.

— Гарзд... А це Ви написали цю брошуру?

— Так. Це я написав цю брошуру.

На моє щастя, то були американці, з своїм розумінням речей і своєю мораллю. Якби на їхньому місці були ті панове, що тепер ставлять отакі запитання в пресі, вони мене напевно репатр'ювали б... Сьогодні я відповім тими ж словами:

— Так, це моє прізвище. І це я написав і підписав ту брошуру, як і багато статей, брошур, книжок, скерованих в основному проти російського імперіялізму. (Бурхливі й тривалі оплески).

ЗАПИТАННЯ: — Як Українська Національна Рада дивиться на політично-літературний багаж колишнього чекіста Фітільова-Хвильового? (К. Євтушенко, в Нотінгамі).

ВІДПОВІДЬ: — Уявіть собі, на засіданнях Національної Ради, ані на Президії, ані на Виконавчому Органі це питання ніразу не стояло.

ЗАПИТАННЯ: — Для чого Ви зробили прапор із чекіста, Хвильового?

ВІДПОВІДЬ: — Вперше чую. УНРада не робила жадного прапора з Хвильового.

(Вигук: — УРДП!) УРДП так само не робило з Хвильового жадного прапора. Бо, скільки мені відомо, ця партія не робить ні з кого ані прапорів,

ані фетишів. Хвильового ця партія вважає за одного з найвизначніших силів українського народу, гідного всілякої пошани й поваги, вибачаючи йому ті помилки, які він мав. Бо він ті помилки спокутував своєю кров'ю й своєю боротьбою проти московського загарбника.

Думаю, що це і по-християнськи і правильно з національного погляду.

ЗАПИТАННЯ: — Для якої мети організовано т. зв. Легіон ім. Симона Петлюри, коли є УНГ, СУВ та інші військові організації? (К. Євтушенко).

ВІДПОВІДЬ: — Це запитання треба б Вам поставити перед Головною Управою цієї організації. Але скільки ми умовилися, що я відповідаю на всі ті запитання, предмет яких мені відомий, то я відповім і на це запитання.

Поперше, — не «так званий» Легіон ім. Симона Петлюри, а, скільки мені відомо, справді **Легіон імени Симона Петлюри**. І є це **АНТИКОМУНІСТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ І СТАРШИН СОВЕТСЬКОЇ АРМІЇ, УКРАЇНЦІВ**. Подруге, це специфічна військова організація, завданням якої є — боротьба за душу українця, советського вояка, а кажучи стисло, — боротьба за те, щоб у майбутньому перебрати всіх українців-вояків із-під прапорів москов-

ського Суворова під прапори українського Петлюри. Хіба це так погано?

На цьому запитанні певного обструкційного характеру могли б бути вичерпані. Далі йдуть запитання нормальні.

ЗАПИТАННЯ: — Чому так багато розмов про Хвильового?

ВІДПОВІДЬ: — Я теж здивований. Узагалі в мене таке враження, що хтось десь з усієї сили намагається підмінити боротьбу проти московського імперіялізму боротьбою проти пам'яті Хвильового, внутрішньою колотнечою. В одному ж я цілком певен — що це все йде на млин нашого ворога.

Але що тут я хочу якнайчіткіше відзначити, це те, що вся ця боротьба проти Хвильового скерована чомусь проти провідної, найдіяльнішої й найідейнішої частини нової з-підсоветської еміграції, з насамперед проти однієї з фракцій УНРади — УРДМ. Хіба не дивно, що коли десь у націоналістичній пресі друкуються прохвильовістські статті з позитивною оцінкою цієї особи або навіть з дитирамбами Скрипникові, наркомові УСССР, — нікому і в голову не спадає нападати на цю пресу, громити її за це й поборювати. А такі (часом прекрасні) статті ми зустрічаємо на сторінках «Українського Слова», «Сучасної України» тощо. Ні, цієї преси та тих середовищ ніхто не чіпає за «хвильовізм» і не поборює. Всі ата-

ки чомусь ідуть по лінії поборювання УРДП. Чому? Чи не здається це дивним? Мені здається, що це зовсім не випадково, що це десь має певну сплянованість.

ЗАПИТАННЯ: — Чому УНРада не подає в пресі грошового відчиту прибутків та витрат?

ВІДПОВІДЬ: — Я думаю, що це тому, що цим, крім українців, ще дуже багато хто інший цікавиться. А найбільше цікавляться наші вороги.

ЗАПИТАННЯ: — Коли УНРада прийме до свого складу СЗСУ — Селянську Партію?

ВІДПОВІДЬ: — Я думаю, на Третій сесії.

ЗАПИТАННЯ: — Чи вживає УНРада будь-яких заходів, щоб помирити пересварених лідерів українських окремих партій та інших керівників українських державних, громадських або військових організацій?

ВІДПОВІДЬ: — Перше питання, яке мене застукало зненацька, і я, щиро кажучи, не знаю, що Вам відповісти. Хібащо висловити свою цілковиту солідарність із Вами, що такі заходи конче треба б робити і то саме УНРаді. Боюсь тільки, що тривала гризня вбила віру в багатьох у можливість цього примирення. Є в нас вожді, яких коли звести до купи несподівано, то станеться такий вибух, що й уявити тяжко. Може краще було б

Зверху

шттовхати тих вождів та діячів до примирення не зверху, а знизу, з маси. Може з цього були б кращі наслідки. Робіть це!

ЗАПИТАННЯ: — В пресі, близькій до Вас, тобто до УРДП, а саме, в журналі «Штурм» зачислено до національних кадрів Тухачевського, Якіра тощо. Хіба це українські національні кадри?

ВІДПОВІДЬ: — Справді, «Штурм» є журнал близький до УРДП, а також близький і до УНРади, бо та організація, що його видає, а саме — «Антикомуністичне об'єднання колишніх вояків совєтської армії — Легіон імені Симона Петлюри», — стоїть на тотожних ідейних позиціях і всіляко УНРаду підтримує.

Але скільки я пригадую, цей журнал ніколи й ніде не зараховував Тухачевського, Якіра тощо до українських національних кадрів. Стаття, що наробила так багато шуму серед супротивників Легіону Симона Петлюри та ворогів УРДП, називалася «Розгром національних кадрів РСЧА». В ній говорилося про те, що Сталін, ставши на шлях московського великодержавництва та забезпечуючись від можливих відцентрових рухів і національних опозицій, провів чистку в червоній армії, знищивши весь командний склад неросійського походження. Хіба це не є історичною

правдою? Ті всі люди були комуністами перед тим, це так, але скільки їх знищила сталінська промосковська диктатура, то чи не доцільно використовувати імена замордованих і знищених у пропаганді серед советського вояцтва, проти червоного московського рижиму? Тим більше, що серед знищених були імена надзвичайно популярних в армії, та і в усьому ССРСР, людей таких, як Блюхер або Тухачевський.

ЗАПИТАННЯ: — Ви і Берію зараховуєте до «національних кадрів?»

ВІДПОВІДЬ: — Ні, Берія — великий злочинець супроти українського народу й усіх народів ССРСР. Але якби оце Берія втікав від Маленкова повз нас, то хто з нас насмівся б підставити йому ногу, щоб Маленков його ввіймав?

ЗАПИТАННЯ: — Чому замовчано негативи нашої визвольної боротьби, особливо діяльності В. Винниченка, який так добре знав московських соціалістів, а пішов із ними на співпрацю і довів до дезорієнтації (?) на власні сили народу (?).

ВІДПОВІДЬ: — Я приїхав сюди, щоб зробити доповідь про боротьбу з московським імперіялізмом, а не для того, щоб влаштовувати суд над діячами нашої історії. Винниченко належить історії, й історія, коли вгадуються людські пристрасті, розумом,

совістю й устами нащадків осудить його чи воздасть йому хвалу. У сучасників же завжди так уже заведено, що коли вони терплять біду, вони шукають якогонебудь Поповича, щоб скинути його в розбурхане море для очищення власних гріхів.

Щодо В. Винниченка, то я скажу лише таке: якби кожен з українців, особливо з тих, що судять, зробив для українського визволення і взагалі для українського відродження хоч соту частку того, що зробив цей великий наш письменник, публіцист, автор усіх Універсалів, а найголовніше — автор **Четвертого Універсалу** Центральної Ради, — то ми давно мали б Українську Державу.

Звичайно, шкода, що тоді на чолі подій був Винниченко та Грушевський, а не ми з Вами.

ЗАПИТАННЯ: — Ви говорите, що українські професори вдома вчили студентів не українського патріотизму; якщо так, то хто **Вас** вивчив? А чого Ви зараз вчите молодь на еміграції? (Г. Орленко).

ВІДПОВІДЬ: — Знаменито! Це запитання є доказом цілковитої перемоги моєї тези про кадри, які ходять там «під егідою КПБУ й комсомолу». Відповідаю на ваше запитання, почавши з кінця:

Чого я вчу молодь на еміграції? Як бачите. Про це можна зробити

безпомилковий висновок із моєї сьогоднішньої доповіді (якщо Ви її слухали уважно) та з усіх моїх брошур і книг (якщо Ви їх читали).

Хто мене вивчив українського патріотизму? Найперше, моя мама, що, на жаль, не була жадним професором. Потім такі професори (такі, як Волобуєв), академіки (такі, як Врона), літературні академіки (ВАПЛІТяни), мистці (такі, як професор Бойчук), драматурги (такі, як Куліш) і т. д., і т. д. Були бо, як бачите, різні «професори» — такі, що боялися вчити українського патріотизму, й такі, що не боялися.

ЗАПИТАННЯ: — Чому після того, як американські приватні кола заявили МАКЦ-ові, що більше в їхній праці не зацікавлені (тимчасово), УНРада припинила дальшу координаційну політику в МАКЦ-і?

ВІДПОВІДЬ: — В цьому запитанні криється зразу й відповідь на нього. Чинники УНРади, само собою зрозуміло, припинили шукання компромісу на терені МАКЦ-у, тобто спроби творення нового компромісового координаційного центру, скільки з того нічого не виходило бажаного для чинників УНРади й скільки Американський Комітет забіг наперед, लेकरеслюючи всю справу.

Одначе чинники УНРади зовсім не

припиняли «координаційної політики» з групами Паризького бльоку.

ЗАПИТАННЯ: — В газеті «Український Самостійник» було сказано, що Ви, п. Багрянний, не можете стати Президентом УНР тому, що не хочите зрадити своє прізвище. Чи це правдиво, що Ви живете тут під прибраним прізвищем?

ВІДПОВІДЬ: — Ні, це не правдиво. На превеликий жаль, я живу тут під тим самим прізвищем, під яким «там» понад 8 років був у концтаборах і сидів у советській тюрмі.

Проте це запитання складається з двох частин. Щодо першої, то мені цікаво, звідки це «Український Самостійник» узяв, що я хочу бути Президентом УНР? Ніколи й ніде я такого бажання не висловлював, бо ніколи такого бажання не мав. І не маю. Якщо мовиться про мої бажання, то моїм бажанням є спекатися того «песього обов'язку», мовляв Франко, який я тягну на своїх плечах, щоб мені не задавали запитань, які задаються тільки в контррозвідках та в застінках МВД.

Таким запитанням є друга половина цієї записки.

Якщо вас це так цікавить і якщо вам це так потрібно, то адресую вас до того самого «У. Самостійника» за інформаціями.

ЗАПИТАННЯ: — 1) Чому Ви не згадали нічого про боротьбу українського народу на рідних землях, який воює кров'ю, а не словами? 2) Чи УПА не бореться проти московського імперіалізму?

ВІДПОВІДЬ: — 1) Саме про боротьбу на рідних землях, «яка воює кров'ю а не словами», я увесь час і говорив у своїй доповіді. 2) УПА теж бореться проти московського імперіалізму.

ЗАПИТАННЯ: — Чому Вас усі так грубо лають у пресі?

ВІДПОВІДЬ: — Ну, припустимо, не всі грубо. Хоч я нікому не забороняв лаяти мене якнайгрубіше. Деякі, лаючи мене, тим самим мене хвалять. А деякі збилися з стежки взагалі й воюють з якимсь опудалом, ними самими вигаданим, уросеним, як от один професор... Він лаяв, лаяв уросеним опудалом на сторінках однієї газети. А потім якось узяв та й прочитав «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ» (яко го доти не читав з упередження до автора, в чому він сам признався), а прочитавши, страшенно здивувався, що автор цього твору виявляється зовсім неподібним до того опудала, яке він собі вигадав... Сталося все це з Високошановним Професором Ващенком, на сторінках «Українського Самостійника».

ЗАУВАГА-ЗАПИТАННЯ: — Пан письменник Багрянний написав у своїй

книзі «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ», як він зустрівся з Хвильовим у НКВД... (в залі сміх і репліки — «Хто, хто зустрівся з Хвильовим?» «Та то ж герой твору, Андрій!») Все одно. Так от, він зустрівся з Хвильовим і хвалить там його... А чи відомо панові Вагрянному, що Хвильовий 1917 року в часи революції в Москві роззброював українські частини? (п. Євтушенко)

ВІДПОВІДЬ: — Я на Вашому місці не говорив би цього всього. Поперше тому, що в твердженні про роззброєння українських частин у Москві (які невідомо чого туди потрапили) Хвильовим (який, літературний псевдонім, з'явився далеко пізніше за 1917 рік і в українській літературі, а не в Москві) стільки ж правди, як і в тому, що автор «Саду Гетсиманського» нібито написав, що він зустрів Хвильового в НКВД. Але я на Вашому місці не говорив би всього того з причини головної, а саме от якої: якщо Ви переконані, що то сам автор сидів у тюрмі, і що це дійсно правда, що сам автор зустрівся там з Хвильовим, то чому вам не бути консеквентними до кінця? Чому Вам не припустити, що ту всю чашу страждань і мук автор сам випив. Бодай наполовину? І от як Ви будете консеквентним і це припустите, то тоді як? Як же тоді з Вашою сові-

стю й Вашою християнською мораллю?.. І як же з етикою, що диктує Вам проти автора тієї книги несусвітні речі?.. Це стосується не тільки Вас.

ЗАПИТАННЯ: — Як Ви дивитеся на твори комуністів?

ВІДПОВІДЬ: — Залежить, яких комуністів і які твори. Якщо йдеться про К. Маркса й його «КАПІТАЛ», то я його читав і давно забув.

Якщо йдеться про деяких вірних послідовників Маркса з числа наших тутешніх сучасників і про їхні писання (здебільша пасквільного характеру), то я їх теж читав і теж забув.

Якщо ж йдеться про твори «комуніста», славетного українського драматурга Миколи КУЛІША, про його геніяльні п'єси антимосковського й антикомуністичного змісту, такі, як «МИНА МАЗАЙЛО», «НАРОДНІЙ МАЛАХІЙ», «ПАТЕТИЧНА СОНАТА» тощо, або про «СИНІ ЕТЮДИ» чи «ВАЛЬДШНЕПИ» чи памфлети Миколи ХВИЛЬОВОГО, або про «ЛЮБИТЬ УКРАЇНУ» й інші подібні речі Володимира СОСЮРИ, — то я їх читав і ніяк забути не можу.

ЗАПИТАННЯ: — Чому Ви не відповідаєте критикам «ОГНЕННОГО КОЛА»?

ВІДПОВІДЬ: — Я маю час. І так само я маю терпіння. Час маю для того,

щоб вислухати всіх розумних і чесних критиків і аж потім висловити їм подяку. Терпіння ж маю, щоб перебути шал і лайку критиків нерозумних і злостивих і аж потім висловити їм своє співчуття.

ЗАПИТАННЯ: — Чи Ви особисто зустрічалися з діячами Американського Комітету й яке Ваше враження?

ВІДПОВІДЬ: — Так, я зустрічався з деякими діячами Ам Комітету. Вирніше, вони зі мною зустрічалися, бо вони приїжджали до мене, а не я до них. Про свої враження й що з того вийшло я свого часу поінформував громадянство в циклі памфлетів «Троскутний торг» та інших статтях. Ті візити до мене були ще до того, як я зайняв посаду виконуючого обов'язки Голови УНРади. Увагу мені приділялося як провідникові **УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ**. Погляди цієї партії я висловив представникам Ам. Комітету і всьому українському громадянству в питанні співпраці з тим комітетом та співпраці з російською еміграцією єдино-неділимського кшталту. Ці погляди лишилися незмінними й досі. Щодо співпраці з Ам. Комітетом, то ці погляди будуть незмінними доти, доки Американський Комітет залишатиметься на старих відомих, принципових позиціях.

ЗАПИТАННЯ: — Чи попередні (давніші) висловлювання Ваші в партійній пресі щодо російського питання відповідають теперішнім позиціям? Ви колись писали, що для того, щоб перемогти московський більшовизм, треба боротися разом з російським народом. А тепер я чую що інше.

ВІДПОВІДЬ: — Ви не уважні. Попередні мої висловлювання в російському питанні відповідають абсолютно теперішнім моїм позиціям, а теперішні позиції попереднім висловлюванням. Підкреслюю «моїм», бо це позиції мої й тієї ближчої політичної організації, до якої я належу.

Якщо Ви слухали уважно доповідь, — я ніде не сказав про боротьбу з російським народом, як народом, і до такої боротьби не кликав. Я говорив про боротьбу проти московського, червоного і білого імперіялізму. А це не те саме. Про це я говорив раніше, й тепер. Я вбачав і вбачаю зло в одвічному московському імперіялізмі, і його носієві — московській провідній верхівці, і не утотожнював цього з народом. І тепер не утотожнюю, бо зовсім далекий від расизму русофобства. Йти по лінії такого утотожнювання — це значить лити воду на млин червоних московських можновладців, що з шкіри лізуть, щоб злити режим і партію з народом, щоб зв'язати увесь

нарід і партію круговою порукою відповідальности за всі злочини московських імперіялістів. І так само, — йти по лінії такого утотожнювання — це значить лити воду на млин емігрантського єдинонеділимства, носієві білого московського імперіялізму, що теж із шкіри лізе, щоб довести, що вони і російський нарід — це те саме. А воно не те саме. Не було тим самим, не є і ніколи не буде. І ми не сміємо своєю політикою допомагати червоним і білим московським імперіялістам злитися з народом, перекласти відповідальність на народ. Це все одно, якби перекласти відповідальність на український народ за гулаївщину чи за «федералістів» і «Шкідняка» тощо. Ми знаємо історичний приклад, коли в минулій революції російський нарід ламав власними руками московську імперію. Які є гарантії, що російський нарід не ламатиме з ще більшим революційним піднесенням завтра червону московську деспотію та не викидатиме геть тих «рятівників імперії», що готуються прийти звідси і яких він уже раз був викинув.

Політика расового й національного ненависництва є найхибнішою політикою. Це найкраще довів на практиці Гітлер.

ЗАПИТАННЯ: — Ви раніше виступали проти націоналістів, тобто боролися

проти нас, а тепер говорите про єдиний фронт та про консолідацію. Чому така непослідовність?

ВІДПОВІДЬ: — От якби Ви сказали, що я боровся в армії Власова за єдину неподільну Росію, а потім перейшов до табору українських самостійників або, навпаки, був за самостійну Україну, а потім перейшов до Власова чи Керенського, — це була б непослідовність. Щождо наших взаємин із націоналістами, то так, у нас була боротьба. І, мабуть, ще буде. Але ця боротьба не була з нашого боку боротьбою з ворогом, через те вона не була й не є, й не буде альфою і омегою нашої програми. **Головна мета в нас одна, що й єднає нас усіх, всі українські політичні партії, — ця мета: самостійна, вільна й незалежна Україна.** І друге, що нас єднає всіх, — спільний одвічний наш (українського народу) ворог. Тож хіба є непослідовністю гасло — відкласти всі наші партійні й групові чвари і об'єднатися для боротьби з спільним ворогом, за ту велику й єдину, спільну для всіх мету, яка нас гуртує й ради якої ми всі існуємо — за вільну, незалежну і суверенну нашу Батьківщину?!

Непослідовністю є якраз поведінка деяких націоналістичних (та й хіба тільки націоналістичних?) середовищ, коли вони сьогодні перед лицем за-

активізованої московської небезпеки, замість скеровувати всю енергію на боротьбу з тією небезпекою, скеровують ту енергію на внутрішню боротьбу, а в церкві моляться про єдність.

ЗАПИТАННЯ: — Як Ви дивитеся на соціалістів?

ВІДПОВІДЬ: — Залежить, на яких соціалістів. На українських соціалістів, об'єднаних в УСП, я дивлюся з великою симпатією, бо вони становлять одну з фракції УНРади і в більшості є ветеранами української національної революції, живими свідками й учасниками постання й боротьби української Держави часів УНР. І хоч їх мало, але пошана від того моя не маліє.

Взагалі ж соціалісти в світі мають велику градацію — від комуністів та близьких до комуністів московських коляборантів, з одного боку, й аж до християнських соціалістів — з другого. А тому й ставлення до них може бути різне. До російських соціалістів у мене ставлення дуже скептичне, бо це окремий, ні з чим незрівнянний ґатунок соціалістів, — це все (як я вже не раз зазначав) хворі на московський великодержавницький комплекс люди, оті одержимі «темним, жадним гарчащим чуттям національного панування». Від такого соціалізму дуже близько до звичайного. «гарчацого» фашизму.

До англійської Робітничої Партії або до німецької СПД (партії Шумахера) можна ставитися тільки з пошаною. Але що треба відзначити сьогодні з особливим притиском — це те, що соціалістичний рух у всьому світі, а насамперед в Європі, зазнає тяжкого, непоправного удару від советського експерименту, від практики будування соціалізму в ССРСР, а тепер і в країнах-сателітах. І мірою територіяльного наближення того советського експерименту до соціалістичних партій і рухів Європи, криза соціалізму дедалі гострішає, соціалізм втрачає ґрунт у масах. Останні вибори в Західній Німеччині є дуже яскравим тому доказом. Одна з найсильніших соціалістичних партій Європи, німецька соціалістична партія Шумахера, чимало втратила свій вплив у масах порівняно з попередніми роками, що видно з спаду числа зібраних голосів. Причина цього — будування соціалізму під боком, у советській зоні Німеччини за участі німецьких соціалістів, коляборантів комуністичної партії ССРСР, і спостереження за тим будуванням усєї Німеччини, а насамперед німецького робітництва.

Тож якщо советський, московський соціалістичний експеримент убиває віру в соціалізм навіть серед робітників і селян дуже віддалених від кра-

їни соціалізму, то на що ж сподіваються емігрантські російські соціалісти? Хоча мабуть вони самі це прекрасно розуміють і тому так швидко здають у бік московського крайнього великодержавництва.

ЗАПИТАННЯ: — Чому Вами було сказано, що треба боротися проти московського імперіялізму, а не проти московського комунізму?

ВІДПОВІДЬ: — Мною було сказано, що треба боротися проти червоного й білого московського імперіялізму. А також було сказано, що виголошувати боротьбу тільки проти «більшевизму» чи «комунізму» — це значить обминати справжню суть. Большевизм чи московський комунізм це тільки нова форма старого московського імперіялізму. Ті, що хотіли б зберегти імперію московську в цілості, відводять від цього факту очі й увагу, намагаючись переконати світ і вас, що досить тільки скинути в Москві комуністичний режим Маленкова, а настановити «демократичний» режим Мельгунова чи Керенського, — і проблема вирішена, — при новому, мовляв, «демократичному» режимі, з «сильною централізованою (московською) владою», всі будуть щасливі, й ніхто не захоче самостійності. Тут та пастка, в яку багатьох буде впіймано.

ЗАПИТАННЯ: — Яка різниця між большевизмом і комунізмом?

ВІДПОВІДЬ: — В ССРСР — ніякої. Большевизм — це ідеологія, теорія й практика ВКПб — Всесоюзної (а раніше Російської) Комуністичної Партії Большевиків. Большевиками ж ця партія назвала себе після відомого розколу єдиної до того РСДРП — Російської Соціал-Демократичної Робітничої Партії — на большевиків і меншевиків. Та на цю тему є досить літератури, й Вам з нею варто познайомитися.

Ті світові комуністичні діячі, що проходили політичну школу в Москві, очевидно, теж за ідеологією є большевиками. Як от Мао Тсе Тунг, а чи Тіто. Хоч це не перешкодило останньому зірвати з Москвою й діставати від західної демократії всіляку підтримку.

ЗАПИТАННЯ: — Яка різниця між московським комунізмом і українським?

ВІДПОВІДЬ: — Якщо говорити про царину найпервіснішої комуністичної ідеології, то різниці ніякої. Духовним батьком був для всіх МАРКС. Якщо ж говорити про фактичне становище, то різниця колосальна. Насамперед — був різний український комунізм: був той, що репрезентований УКП, був той, що репрезентований КПБУ, і нарешті був той, що

репрезентований національною опозицією в КПБУ.

Між московським комунізмом і УКП така ж різниця, як між московським шовінізмом загарбника і «буржуазним націоналізмом» загарбаного.

Між московським комунізмом і КПБУ така ж різниця, як між сильним господарем і слухняним рабом, або як між паном і льокаєм, або, говорячи нашою політичною сучасною мовою, як між диктатором і його безпринципним сателітом.

Між московським же комунізмом і національною опозицією в КПБУ така різниця, як нині між московським червоним фашизмом і югославським «тітоїзмом», з тією тільки відмінною, що українського тодішнього «тітоїзму» ніхто в світі не підтримав і напевно не підтримає й тепер.

ЗАПИТАННЯ: — Яке з українських політичних середовищ спричинилося до найбільшого спротиву російським сдинонеділимцям, а хто пішов на співпрацю з ними за долари?

ВІДПОВІДЬ: — Це все було темою моєї доповіді й повторюватись, думаю, було б зайвим. Хіба тільки ще раз підкреслити: — всі українські партії й справжні українські політичні середовища виявили одностайний спротив заактивізованому московському єдинонеділимству. Ніхто з тих партій і

середовищ на співпрацю за доляри не пішов. Пішли тільки окремі приватні особи та деякі нашвидку зфабриковані фальсифікати українських політичних «партій», — партії в лапках.

ЗАПИТАННЯ: — Чому Ви промовчали в доповіді причини невдачі наших визвольних змагань 17 — 20-х років?

ВІДПОВІДЬ: — Тому, що це не було темою моєї доповіді. Для цього потрібна була б окрема доповідь. Але мені здається, що серед нашого плачу на «ріках вавилонських» нашого вигнання так багато було приділено уваги причинам невдач, що пора б їх добре запам'ятати. Хоч я таки сьогодні в своїй доповіді про основні причини, про які треба найбільше пам'ятати, згадав: — це тому ми зазнали невдачі, що мали на одній території зразу кільканадцять Пашкієвських республік, десятки отаманів, низку урядів, низку взаємопоборюючих одна одну армій... І забагато злови. Злови до самих себе, а не до ворога. Вічна біда наша.

Шкода, що ми тієї історичної науки як слід не засвоюємо. А треба б на решті її добре запам'ятати та й не повторити цих головних помилок у недалекому майбутньому. Щоб наш плач на емігрантських «ріках вавилонських» не тривав вічно.

ДО ЧИТАЧІВ!

Вільву, справжню демократичну українську думку, глибоке й всебічне поставлення проблем, статті на актуальну світову тематику, щоразовий фаховий економічний коментар, вичерпну інформацію і хроніку з усіх ділянок життя

подає з кожним своїм числом газета

„Українські Вісті“,

що виходить два рази на тиждень у Німеччині і цю її можна набути в представників та в кольпортерів у всіх частинах світу.

„Українські Вісті“

— це кончева лектура в родині та в громадських клубах і читальнях.

„Українські Вісті“

— це вірний супутник кожного українця-демократа, сповненого любови до свого рідного краю та віри в близький час його визволення.

„Українські Вісті“

борються
скеровують
орієнтують
інформують
дають порад
розважають

„Українські Вісті“

репрезентують волю й змагання всього українського народу, протестують проти недоліків еміграційного життя, відтримують єдиний законний і правний урядовий орган української еміграції — Українську Національну Раду.

„Українські Вісті“

будять думку, будять волю, будять силу українського народу навколо справи визволення з віковичного ярма українців та всіх поневолених народів світу.

Передплачуйте „Українські Вісті“ в усіх частинах земної кулі! Гуртуйтеся навколо справи національно-визвольної боротьби України та всіх поневолених народів! Включайтесь у визвольну боротьбу!

Передилату приймають:

Централа „Українських Вістей“ „Ukrainiski Wisti“, Ludwigstrasse 10, Neu Ulm, Donau Germany, та представництва по різних країнах (адреси — на 1 ст. кожного числа „Українських Вістей“)

*Читайте і поширюйте
демократичний часопис*

**УКРАЇНСЬКІ
ВІСТІ**